

INSPIRATIEGIDS ZOMERSCHOLEN

Van idee tot realisatie

COLOFON

Gelieve als volgt naar deze publicatie te verwijzen: Verachtert, P., Bellens, K., Surma, T. & Muijs, D. (2021). Zomerscholen in Vlaanderen: Van idee tot realisatie. Inspiratiegids. Antwerpen: Thomas More-hogeschool.

Deze publicatie kwam tot stand met de steun van de Vlaamse Gemeenschap,
Ministerie voor Onderwijs en Vorming.

In deze publicatie wordt de mening van de auteur weergegeven en niet die van de Vlaamse overheid. De Vlaamse overheid is niet aansprakelijk voor het gebruik dat kan worden gemaakt van de opgenomen gegevens.

© 2021 Thomas More-hogeschool
p.a. Expertisecentrum voor Effectief Leren,
Thomas More-hogeschool, Molenstraat 8, 2018 Antwerpen

Voor meer informatie over deze publicatie: pieter.verachtert@thomasmore.be
Deze publicatie is ook beschikbaar via excel.thomasmore.be/zomerscholen

Vormgeving: astrid.graphics

VOORWOORD

Deze inspiratiegids is één van de resultaten van het praktijkgericht onderzoeksproject *Zomerscholen in Vlaanderen 2020: evalueren en inspireren* dat de Thomas More-hogeschool en haar ExpertiseCentrum voor Effectief Leren (ExCEL) uitvoerden in opdracht van de Vlaamse Overheid.

Het eerste luik van dit onderzoeksproject resulteerde in een wetenschappelijk onderzoeksrapport met daarin een gedetailleerde beschrijving van de zomerscholen die in de zomer van 2020 in Vlaanderen georganiseerd werden. Dit rapport is vrij te downloaden van de ExCEL-website (zie: excel.thomasmore.be/zomerscholen/).

Met deze inspiratiegids, product van het tweede projectluik, willen we toekomstige initiatiefnemers van zomerscholen inspireren bij het realiseren van een effectieve zomerschool. Deze gids schrijft geen vast zomerschoolrecept voor, maar koppelt wetenschappelijke inzichten rond effectieve zomerscholen aan inspirerende praktijken en voorbeelden uit Vlaamse en buitenlandse zomerscholen. We zijn ervan overtuigd dat deze inspiratiegids zowel voor ervaren als voor minder ervaren zomerschoolinrichters bruikbare invalshoeken, ideeën en tips bevat.

Het project *Zomerscholen in Vlaanderen 2020: evalueren en inspireren* liep van 1 juli 2020 tot en met 31 januari 2021 onder leiding van prof. dr. Daniel Muijs. Onderzoekers van het project waren Pieter Verachtert, Kim Bellens, Elien Sneyers en Tim Surma. Tine Hoof zorgde ervoor dat het eindproduct een leesbaar geheel werd. Eva Maesen ondersteunde bij de visuele vormgeving en het verzamelen van praktijkvoorbeelden.

Een uitgebreide en geëngageerde stuurgroep met vertegenwoordigers uit o.a. pedagogische begeleidingsdiensten, openbare besturen en het Departement Onderwijs & Vorming gaf grondige en constructieve feedback tijdens het onderzoeks- en schrijfproces. Het onderzoeksteam wil de leden van de stuurgroep uitdrukkelijk danken voor deze positieve samenwerking.

Tot slot gaat ons meest uitgebreide woord van dank uit naar de vele enthousiaste zomerschoolcoördinatoren en -medewerkers die bereid waren om ons op diverse momenten en wijzen te voorzien van praktische voorbeelden, getuigenissen en reflecties. Hun enthousiasme kunnen we niet volledig in deze gids vatten, maar hun inzet en gedrevenheid zullen zonder twijfel een drijvende kracht zijn achter toekomstige succesvolle zomerscholen.

INHOUDSOPGAVE

VOORAF

1. Zomerscholen in internationaal perspectief
2. Zomerschool, zomerkamp, what's in a name?
3. Deze inspiratiegids

BUITENLANDSE
ZOMERSCHOOL
TRAILBLAZERS

1

DOELEN

1. Je doelen kiezen
2. Focus bepalen
3. Durven kiezen
4. Je doelpubliek voor ogen houden
5. Communiceren over je doelen

BUITENLANDSE
ZOMERSCHOOL
UTRECHT

CHECKLIST

2

PARTNERS

1. De ideale partners in kaart
2. Samenwerken tijdens de voorbereiding
3. Samenwerken tijdens de zomerschool
4. Samenwerken na afloop
5. Het financiële plaatje

CHECKLIST

3

LEERLINGEN

1. Je doelgroep bereiken

2. Wie kan erbij?

3. Het zomerschool-aanbod verspreiden

4. Overtuigingskracht nodig?

5. Inschrijven

6. Aanwezigheid

BUITENLANDSE
ZOMERSCHOOL
SUTTON TRUST

CHECKLIST

4

MEDEWERKERS

1. De coördinator als spil

2. Kwaliteitsvolle lesgevers

3. Gepaste ondersteuning

BUITENLANDSE
ZOMERSCHOOL
WALLACE FOUNDATION

CHECKLIST

5

PROGRAMMA

1. Dicht bij het reguliere curriculum

2. Op maat van de onderwijsbehoeften van de leerlingen

3. Kwaliteitsvolle en uitdagende leermiddelen

4. In kleine groepen

5. Tijd als het meest kostbare goed

6. Het verrijkingsaanbod

BUITENLANDSE
ZOMERSCHOOL
BOSTON

CHECKLIST

6

EVALUATIE

1. De beginsituatie in kaart

2. Zicht op de voor-
ringen

3. Een goede overdracht

4. Begeleiding tijdens het schooljaar

5. Zomerschool in de spiegel

BUITENLANDSE
ZOMERSCHOOL
LEREN LEREN

CHECKLIST

VOORAF

Zomerscholen hebben internationaal al een lange geschiedenis. Ook in Vlaanderen bestaan er enkele zomerscholen die al heel wat jaren met succes actief zijn en intussen uitgebreide ervaring kunnen voorleggen. Recent kregen zomerscholen hernieuwde aandacht als middel om leerachterstanden te voorkomen of om te remediëren.

Via deze inspiratiegids willen we je graag begeleiden in het maken van de juiste keuzes in de organisatie van jouw **zomerschool**. Maar vooraleer we je uitdagen om na te denken over je eigen zomerschool, is het zinvol om ons eerst even te buigen over wat een zomerschool precies is. Of beter: over hoe het begrip zomerschool internationaal wordt gezien én hoe het in het kader van deze inspiratiegids wordt ingevuld.

1 Zomerscholen in internationaal perspectief

Vooraf in het Angelsaksische deel van de wereld bestaat een rijke traditie in de organisatie van zomerscholen. Waar zomerscholen in bijvoorbeeld de Verenigde Staten een eeuw geleden vooral ingericht werden om jeugddelinquentie tegen te gaan, evolueerden hun doelen gestaag naar de remediëring en preventie van leerachterstanden tijdens de zomervakantie, de zogenaamde summer learning loss¹. Er bestaan verschillende redenen waarom doorheen de geschiedenis zomerscholen werden ingericht. Denk bijvoorbeeld maar aan:

- leerachterstanden voorkomen en remediëren;
- leerverlies tijdens de zomervakantie tegen gaan;
- leerlingen en studenten flexibele leerwegen aanbieden;
- leerlingen voorbereiden op de overstap naar de universiteit;
- kansarme kinderen en jongeren brede ontwikkelingskansen bieden;
- ...

Het is dankzij de ervaringen van tal van andere zomerscholen wereldwijd en het onderzoek naar de effectiviteit ervan dat wij weten dat zomerscholen niet zomaar werken, maar dat de kans op succes stijgt wanneer ze aan bepaalde kenmerken voldoen.

¹ Cooper, Charlton, Valentine, Muhlenbruck & Borman, 2000

Wat maakt een zomerschool effectief?

Er bestaat heel wat internationaal onderzoek naar de kenmerken van effectieve zomerscholen. Gebaseerd op 10 reviewstudies² onderscheiden we de volgende kenmerken.

Een effectieve zomerschool:

- werkt doelgericht;
- biedt effectief en kwaliteitsvol onderwijs, aangepast aan de behoeften van de leerlingen;
- zet bekwame leraren in;
- monitort de vooruitgang van de leerlingen en geeft passende feedback;
- streeft naar een hoge aanwezigheidsgraad van de leerlingen.

BUITENLANDSE ZOMERSCHOOL

Eén van de oudste zomerscholen - die tot op heden nog altijd bestaat - is de Trailblazers zomerschool in New York. Trailblazers werd in 1887 opgericht om de schoolresultaten en de ontwikkelingskansen van arme kinderen uit New York City te verbeteren. Deze organisatie houdt haar zomerschool op een 1.100 hectare groot natuurbeschermingsgebied in New Jersey en wordt daarom één van de pioniers van het 'buitenonderwijs' genoemd. Voor veel leerlingen in de Verenigde Staten is het kunnen deelnemen aan een zomerschool een eervolle zaak. Het zijn dan ook organisaties als Trailblazers die de weg hebben vrijgemaakt voor veel van de hedendaagse zomerprogramma's zoals zomerscholen, zomerkampen en andere jongerenorganisaties.

² Augustine et al, 2016; Cooper et al, 2000; Lauer et al, 2006; Kim & Quinn, 2013; Lewis, 2004; Kidron & Lindsay, 2014; McCombs et al, 2011; McCombs et al, 2019; McEachin et al, 2016; Paris et al, 2004; Hall et al, 2017

2

Zomerschool, zomerkamp, what's in a name?

Er bestaat een waaier aan zomerprogramma's, waarvan de zomerschool er slechts één is. In de door ons gehanteerde omschrijving van een zomerschool staat het **intentioneel leren van schoolse kennis en vaardigheden** centraal. Er wordt zoveel mogelijk doelgericht en effectief gewerkt aan een beperkt aantal leerdoelen uit het reguliere **curriculum**. Uiteraard kunnen ook louter ontspannende activiteiten een plaats hebben in een zomerschool (het blijft tenslotte zomer voor iedereen), maar ze krijgen niet de nadruk.

Deze omschrijving sluit aan bij de invulling die ook internationaal doorgaans aan het begrip zomerschool gegeven wordt³. Door hun focus op het voorkomen en remediëren van leerachterstanden zijn zomerscholen te onderscheiden van andere bestaande zomerprogramma's, zoals zomerkampen, hobbykampen, speelpleinwerking en andere vrijetijdsinitiatie-

ven die vaak vooral gericht zijn op ontspanning en waarbij leren vooral niet-intentioneel gebeurt. Zomerscholen leggen vooraf heldere leerdoelen vast en voorzien in hun aanbod vooral activiteiten die effectief zijn voor het bereiken van deze leerdoelen. Het leren gebeurt dus intentioneel, m.n. door extra leertijd te bieden aanvullend op het schooljaar.

Dit hoeft niet te betekenen dat een zomerschool een kopie hoort te zijn van een reguliere schoolsetting. Ze kan, o.m. door het zomerse karakter, een extra cachet aan schools leren toevoegen. Zo hoeven activiteiten van een zomerschool zich niet noodzakelijk binnen de muren van een klaslokaal af te spelen of georganiseerd te zijn in vaste lesuren per vak. Net zoals in een gewone school kunnen tal van leeractiviteiten binnen én buiten de klas ingezet worden om effectief leren bij leerlingen te realiseren. Zo kunnen zomerscholen de leerdoelen ook integreren in hun **verrijkingsaanbod**. Dat zijn sociale, culturele en sportieve activiteiten die ook deel uitmaken van het zomerschoolprogramma en die het zomers leren een bijzondere toets geven.

3 Zie o.a. Borman & Boulay, 2012

VLAAMSE ZOMERSCHOOL

Wie denkt dat kinderen tijdens de zomerschool tien dagen lang acht uur stil op

de schoolbanken zitten, heeft het mis. Een coördinator van een Vlaamse zomerschool voor lager onderwijs getuigt: "Het blijft toch een stukje vakantie. 's Morgens krijgen de kinderen les in rekenen en taal. Ze werken in kleine groepen en krijgen oefeningen op maat. Tijdens de ochtendspeeltijd kunnen ze al even ontspannen dankzij de gezelschapsspelletjes en het extra speelgoed op de speelplaats. Gedurende de hele week zetten we in de namiddag in op verrijkende activiteiten waardoor leerlingen ook nieuwe interesses kunnen ontdekken. Zo hadden we in ons aan-

bod een afwisseling van cultuurcentra die enkele workshops kwamen geven, hadden we een circusatelier op bezoek, gingen de kinderen op uitstap naar een museum. Door dit totaalpakket krijgen de kinderen niet de indruk dat zij vroeger dan anderen al opnieuw naar school moeten."

Een andere zomerschool ontwikkelde een programma van zes weken om anderstalige nieuwkomers extra taalkansen Nederlands te bieden, aangevuld met initiatieven die hen voorbereiden op een reguliere secundaire school. Zij werkten tijdens de zomerschool aan één gemeenschappelijk project, bijvoorbeeld het creëren van een website die toekomstige anderstalige nieuwkomers informeert als ze in België aankomen.

Door in onze formulering de nadruk te leggen op het leren van schoolse kennis en vaardigheden verbinden we het inhoudelijke aanbod van de zomerschool uitdrukkelijk met het 'gewone' **curriculum** op school, en vooral met die curriculumonderdelen die gericht zijn op het verwerven van inhoudelijke sleutelcompetenties. Dit betekent dat op een zomerschool primair gewerkt wordt met leerinhouden die traditioneel (maar niet uitsluitend) in vakken of leerdomeinen ondergebracht worden, zoals wiskunde, Nederlands, wereldoriëntatie, praktijkvakken of vreemde talen.

Het hoofddoel van een zomerschool mag dan wel het realiseren van groei in schoolse kennis en vaardigheden zijn, dit sluit uiteraard niet uit dat er ook positieve niet-cognitieve uitkomsten van een deelname aan een zomerschool kunnen zijn. Zo kan deelname aan een zomerschool gericht op het leren van schoolse kennis en vaardigheden ook positieve effecten hebben op het welbevinden en zelfvertrouwen van de deelnemende leerlingen, op hun betrokkenheid bij school en op hun sociale vaardigheden.

Bij het inrichten van een zomerschool komt heel wat kijken. Een zomerschool organiseren vertoont heel wat gelijkenissen met het oprichten van een nieuwe school, maar dan op kleinere schaal en vaak met minder tijd voor planning en uitvoering.

In deze inspiratiegids nemen we je mee doorheen de verschillende fasen van de organisatie van een zomerschool en proberen we je denkwerk over elk van deze aspecten te stimuleren en te inspireren.

De gids is opgebouwd rond zes thema's: de doelen (hoofdstuk 1) die je als zomerschool wenst te realiseren, de partners (hoofdstuk 2) die je betreft in je verhaal, de leerlingen (hoofdstuk 3) die je wil bereiken, de medewerkers (hoofdstuk 4) die je nodig hebt, de inhoud (hoofdstuk 5) van het programma dat je biedt en de evaluatie binnen en van je zomerschool (hoofdstuk 6).

Deze inspiratiegids is geen chronologisch werkstuk. Er zit namelijk, logischerwijs, de nodige overlapping tussen de verschillende aspecten van een zomerschool: evalueren gebeurt op basis van doelen, doelen zijn afgestemd op het beoogde leerlingenpubliek en hopelijk staat ook het inhoudelijke programma van je zomerschool in dienst van het doel dat je wil bereiken. Deze inspiratiegids is evenmin bedoeld als een voorschrift, een draaiboek, een kant-en-klaar recept of een af te vinken lijstje met uit te voeren taken. Je leest voorbeelden uit binnen- en buitenland. Getuigenissen van Vlaamse leraren en coördinatoren geven je inzage in hoe zomerscholen in Vlaanderen tot stand kwamen. Elk hoofdstuk eindigt met een checklist die uitnodigt tot reflectie.

Aanvullende materialen bij deze inspiratiegids zijn te raadplegen via KlasCement, waar een zomerschoolpagina is opgebouwd waarop leermiddelen, weekplanningen, evaluatietools en nog zoveel meer worden gedeeld voor en door zomerschoolorganisatoren, begeleidingsdiensten, educatieve partners en lesgevers.

We hopen vooral dat deze gids richting en inspiratie biedt om jouw zomerschool nog succesvoller te maken.

1

DOELEN

Wat wil je met jouw zomerschool bereiken? Welk eindresultaat heb je voor ogen voor de kinderen of jongeren die eraan deelnemen? Hoe beter de organisatie van een zomerschool aansluit bij de doelen die worden vooropgesteld, hoe groter de kans dat deze zomerschool de gewenste resultaten zal boeken. De tijd die kinderen op jouw zomerschool doorbrengen is namelijk niet onbeperkt. Daarom stimuleren we je in dit hoofdstuk om goed na te denken over concrete en realistische doelen.

1 Je doelen kiezen

Niet elke zomerschool vertrekt van dezelfde doelen. Er zijn tal van mogelijke doelen die gerealiseerd kunnen worden, al dan niet ingegeven door de specifieke situatie op een school of in een regio. Er zijn zomerscholen die proberen om het begrip leesniveau van lagereschoolleerlingen op te krikken. Andere zomerscholen proberen de overgang van de lagere naar de secundaire school te vergemakkelijken door de kennis en vaardigheden van leerlingen op vlak van wiskunde en taal bij te spijkeren. Een volgende zomerschool voorziet extra praktijklessen voor beroepsopleidingen. Nog andere zomerscholen bieden leerlingen die een overstap willen wagen naar een meer economische studierichting een intensieve cursus economie aan. De lijst van mogelijke doelen is bijna eindeloos. Het gekozen doel bepaalt in belangrijke mate op welke manier je je zomerschool concreet zal organiseren.

Sommige zomerscholen worden georganiseerd om doelgericht leerachterstanden weg te werken. Dit zijn zomerscholen met een **remediërend doel**. Zo kan een zomerschool tot doel hebben om een achterstand in de

automatisatie van basisvaardigheden in lezen en rekenen weg te werken. Of om hiaten in de kennis en beheersing van Engels en Frans bij leerlingen uit de eerste graad van het secundair onderwijs te dichten. Ook zomerscholen die zich richten op extra instructie voor leerlingen met bijzondere ondersteuningsbehoeften – denk bijvoorbeeld aan leerlingen met een (vermoeden van een) leerstoornis – streven vaak een remediërend doel na. Deze zomerscholen organiseren voor de betrokken kinderen en jongeren extra leertijd, zodat ze doelgericht kunnen werken aan geziene leerstof die ze nog niet helemaal beheersen.

Andere zomerscholen worden ingericht om leerlingen voor te bereiden op een nieuw schooljaar, een overgang naar een volgend onderwijsniveau of een welbepaalde studierichting. Dit zijn zomerscholen met een **voorbereidend of stimulerend doel**. Denk bijvoorbeeld aan een zomerschool die een intensieve cursus wiskunde aanbiedt aan leerlingen die naar een studierichting met een sterk pakket wiskunde willen overstappen in de derde graad van het secundair onderwijs. Of aan een zomerschool die een voorbereidend leerstofaanbod verzorgt voor OKAN-leerlingen die op 1 september van het volgende schooljaar voor het eerst op een reguliere school zullen starten.

De grens tussen remediërende en voorbereidende zomerschooldoelen is vaak niet helder te stellen. Zomerscholen die sterk inzetten op remediëren proberen immers ook om leerlingen beter uitgerust het volgende schooljaar te laten starten. Ze werken in die zin dus ook voorbereidend. De keuze om binnen je zomerschool remediërende dan wel voorbereidende of stimulerende doelen als focus te nemen is dus niet noodzakelijk een of/of-verhaal.

BUITENLANDSE ZOMERSCHOOL

In Nederland geldt sinds 2015 een algemene subsidieregeling voor zomerscholen. De overheid voerde deze subsidieregeling in als onderdeel van een beleid dat ervoor moet zorgen dat Nederlandse leerlingen minder onderwijsvertraging oplopen door zittenblijven.

Vóór de coronacrisis hadden Nederlandse zomerscholen dus als belangrijkste doelstelling om leerlingen de kans te geven om via bijkomende instructie toch over te gaan naar een volgend leerjaar. Leerlingen die in de loop van de zomerschool voldoende vooruitgang boekten, hoefden dus niet te blijven zitten. Naar aanleiding van de coronacrisis, stonden ook in Nederland de zomerscholen anno 2020 voornamelijk in het teken van het wegwerken van leerachterstanden ontstaan door schoolsluitingen en de invoering van afstandsonderwijs.

Zomerschool Utrecht verwerkt in hun zomerschool voor lager onderwijs een doorlopende leerlijn voor taalstimulering van de jongsten tot en met de leerlingen die overgaan naar de middelbare school. Per schooljaar kent de zomerschool een gepast programma:

- In groep 1 en 2 (vergelijkbaar met ons kleuteronderwijs) wordt vooral gewerkt rond woordenschatuitbreiding, onder andere door ouders hun kinderen te laten voorlezen gedurende een korte zomerschool van vier dagen. De zomerschool is er dus voor ouders én kinderen. Ze doen er ook samen een excursie naar de bibliotheek in Kanaaleneiland waar ouders tips krijgen over hoe samen met hun kind te lezen in prentenboeken.
- Leerlingen uit groep 3 (vergelijkbaar met ons eerste leerjaar van het basisonderwijs) verbeteren de vaardigheid van het technisch lezen. Technisch lezen houdt in dat een kind letters omzet in klank.
- De leerlingen uit groep 4 tot 8 worden beter in begrijpend lezen. Dit is de stap die volgt op technisch lezen. Begrijpend lezen legt de nadruk op het achterhalen van de betekenis van woorden, zinnen en verhalen. Elk leerjaar werkt rond één thematische focus.
- De leerlingen van groep 8 bereiden zich voor op de overgang naar het middelbaar onderwijs. Ze krijgen o.a. ook les over hoe ze slim kunnen leren, plannings kunnen maken enz.

2

Focus bepalen

Soms worden doelen in erg algemene bewoordingen geformuleerd. Zo klinkt een doel als 'onze zomerschool wil de kloof tussen kansarme en kansrijke leerlingen verkleinen' erg nobel, maar tegelijk kan je er moeilijk uit afleiden welke inhoud je zomerschool moet aanbieden om dit doel te bereiken. Ook vaststellen of je met je zomerschool wel je doel bereikt, wordt met zo'n algemene doelstelling niet eenvoudig.

Daarom moedigen we je graag aan om bij het formuleren van doelen voor je zomerschool **zo specifiek mogelijk** te zijn, zoals het voorbeeld beschreven in onderstaande kader. Hoe duidelijker en preciezer de richting waar je naartoe wil, hoe eenvoudiger je sommige keuzes verderop in het organisatieproces kan maken. De doelen van je zomerschool geven immers richting aan vele beslissingen die je in de loop van het organisatieproces neemt.

Algemeen → specifiek

De taalvaardigheid van leerlingen verhogen

De Nederlandse taalvaardigheid van OKAN-leerlingen verhogen

De Nederlandse taalvaardigheid van OKAN-leerlingen in het basisonderwijs verhogen

Het meer algemeen formuleren van het doel maakt dat de doelgroep van de zomerschool niet is afgebakend. Dit zorgt ervoor dat de zomerschool een breder leerlingenpubliek kan aanspreken. Dat kan interessant zijn als je bijvoorbeeld maar weinig zicht hebt op het aantal leerlingen dat in aanmerking komt voor je zomerschool, en je toch wil verzekeren dat er een voldoende hoog leerlingenaantal effectief deelneemt. Tegelijkertijd kan dat ervoor zorgen dat je een veel breder leerlingenpubliek aan je zomerschool deelneemt dan je voor ogen had.

Hoe specifieker het doel wordt geformuleerd, hoe duidelijker het wordt welke leerlingen moeten aangesproken worden. Bovendien gaat de zomerschool in dat geval best op zoek naar medewerkers die expertise hebben met Nederlandstalig leesonderwijs aan OKAN-leerlingen en dit bij voorkeur binnen de basisschoolleeftijd.

3

Durven kiezen

Wees realistisch in het vastleggen van doelen voor je zomerschool. Een **beperkt aantal duidelijke doelen** kiezen en hieraan vasthouden zorgt ervoor dat je gericht te werk kan gaan bij de verdere organisatie van je zomerschool. De doelen die je kiest, bepalen namelijk mee welk leerlingenpubliek je aanspreekt (zie verderop in dit hoofdstuk), welke lesgevers je werft (zie hoofdstuk 4), welke leerinhouden je behandelt (zie hoofdstuk 5) en hoe je van bij de start kunt nadenken over evaluatie (zie hoofdstuk 6).

In het onderzoek naar de Vlaamse zomerscholen anno 2020 werd vastgesteld dat zomerscholen vaak in de val trappen om heel wat doelen tegelijk na te streven bij hun leerlingen. Bovendien bleek het niet vanzelfsprekend om ervoor te zorgen dat iedereen binnen een zomerschool voldoende op de hoogte is van de doelen die gehanteerd worden. Hierdoor dreigen de inspanningen die zomerscholen en hun medewerkers leveren te weinig focus in zich te dragen, waardoor er in een beperkte tijdsspanne op te veel zaken tegelijk wordt ingezet.

VLAAMSE ZOMER-SCHOOL

De coördinator van een Vlaamse zomerschool vertelt over de doelen van haar zomerschool: "Wij hebben gemerkt dat we te veel doelen hebben geselecteerd. Dit heeft de inhoudelijke invulling van de zomerschool erg bemoeilijkt, want het waren zoveel doelen dat we die eigenlijk niet konden waarmaken gedurende die twee weken. We hebben vaak de neiging om heel ambitieus te worden maar onze plannen moeten ook gerealiseerd worden. Minder is duidelijk meer in dit geval."

4

Je doelpubliek voor ogen houden

De doelen van een zomerschool hangen nauw samen met het leerlingenpubliek waarop de zomerschool zich richt. Hoe je leerlingen werft, inschrijft en enthousiasmeert lees je verder in hoofdstuk 3.

Je kan streven naar een zomerschool waar een **brede variatie aan leerlingen** (d.w.z. leerlingen met uiteenlopende kenmerken en onderwijsbehoeften) welkom is. Dat is, bijvoorbeeld, het geval wanneer je een zomerschool organiseert voor alle leerlingen uit de basis- en secundaire scholen op het grondgebied van je gemeente, waarbij je verder geen beperkingen oplegt. Iedereen is welkom.

Je kan je zomerschoolaanbod ook toespitsen op een erg **specifieke doelgroep** (bijvoorbeeld kinderen uit het eerste en tweede leerjaar met automatisatieproblemen op vlak van lezen of rekenen, leerlingen uit het laatste jaar van het secundair onderwijs die de overstap naar het hoger onderwijs zullen maken of anderstalige leerlingen die nood hebben aan extra taalprikkels).

Je kan uiteraard ook een weg kiezen die in het midden tussen deze twee uitersten loopt. Daarbij kan je allerlei **criteria** bedenken die voor enige selectie in het leerlingenpubliek van jouw zomerschool kunnen zorgen. We noemen er enkele:

- **Onderwijsniveau**
Sommige zomerscholen richten zich enkel op lagereschoolkinderen, andere willen leerlingen aanspreken die de overstap van de lagere school naar het secundair onderwijs zullen maken of net gemaakt hebben. Je kan dus ook binnen een onderwijsniveau nog kiezen voor één of meerdere leerjaren.
- **Moederschool**
Je kan de doelgroep van je zomerschool ook beperken op basis van de 'gewone' school waar leerlingen vandaan komen, de zogenaamde **moederschool**. Zo kan je ervoor kiezen om een zomerschool in te richten voor de leerlingen van één specifieke school of van een beperkt aantal scholen (bijvoorbeeld de scholen die tot één bepaalde scholengemeenschap horen). Richt je een zomerschool in voor de leerlingen van je eigen school, dan spreken we van een **gesloten zomerschool**. Zijn ook leerlingen van andere scholen welkom, dan kies je voor een **open zomerschool**.
- **Specifieke leerlingkenmerken**
Een zomerschool kan zich, ten slotte, ook richten op leerlingen met specifieke kenmerken. Zo worden er zomerscholen ingericht voor OKAN-leerlingen, voor leerlingen met een taalachterstand, voor leerlingen met leerproblemen, voor leerlingen uit het buitengewoon onderwijs, voor leerlingen die basisvaardigheden missen omtrent informatie- en communicatietechnologie (ICT) enz.

De beslissing over de doelgroep die je wenst aan te spreken heeft consequenties voor de organisatie van je zomerschool. Zo werkt een gesloten zomerschool vaak (maar niet altijd) met leraren van de moederschool, terwijl open zomerscholen vaker een beroep doen op externe lesgevers. Ook zijn in een gesloten zomerschool de communicatielijnen om informatie over onderwijsbehoeften door te geven vaak korter dan in een open zomerschool. Dit maakt dat maatwerk in een open zomerschool vaak minder voor de hand ligt.

Dat doelen, leerlingen, lesgevers, inhoud en evaluatie nauw samengaan, mag duidelijk zijn. Zo is het zinvol om al in een vroege fase van de organisatie van je zomerschool een

algemeen zicht te krijgen op de beginsituatie en specifieke behoeften van het leerlingenpubliek. In hoofdstuk 6 gaan we dieper in op hoe je de behoeften én de vorderingen van de leerlingen in kaart kan brengen. Zo zal een zomerschool die sterk wil inzetten op het verbeteren van de taalvaardigheid van anderstalige leerlingen uit het basisonderwijs een onderwijsaanbod (hoofdstuk 5) moeten verzorgen dat precies deze doelstelling bij deze doelgroep (hoofdstuk 3) op een effectieve manier kan verwezenlijken. Daarvoor doet de zomerschool best ook een beroep op lesgevers (hoofdstuk 4) die ervaring hebben in het geven van taalonderwijs.

VLAAMSE ZOMERSCHOOL

Een coördinator van een gesloten zomerschool voor lager onderwijs vertelt waarom hij koos voor een gesloten zomerschool: "Dit betekent dat er alleen maar kinderen uit je eigen school kunnen instappen.

Onze leraren kennen hun eigen leerlingen het beste. Als je de leerlingen de eerste dagen nog moet leren kennen, verlies je heel wat kostbare tijd. Onze zomerschool duurde immers slechts tien dagen. Natuurlijk moesten de betrokken onderwijzers dit in de eerste plaats zelf zien zitten. Dat was voor hen gelukkig geen probleem."

5

Communiceren over je doelen

Checklist

Doelen gekozen? Dan is het vervolgens van groot belang deze doelen ook te communiceren, zowel **binnen** je zomerschool als naar **buiten** toe. Het duidelijk extern communiceren van de doelen van jouw zomerschool vergroot de kans dat de deelnemende leerlingen ook diegene zijn die jij als doelpubliek voor ogen had. Ouders, leerlingen, moederscholen en hun klassenraden: allen hebben ze recht op heldere informatie waarbij duidelijk wordt waar de zomerschool voor staat. Zo vermijd je ontgoochelde deelnemers achteraf. Ook bij de werving van externe lesgevers is duidelijkheid over de verwachtingen van de zomerschool een must. Daarnaast dient bewaakt te worden dat intern alle medewerkers van de zomerschool, gaande van de lesgevers tot de coördinatoren, goed op de hoogte zijn van de doelen. Op die manier vermijd je dat mensen op eilanden werken tijdens de zomerschool. Gedeelde doelen zorgen voor focus.

Uiteraard wordt de communicatie rond de doelen van je zomerschool geïntegreerd in de algemene communicatie rond het aanbod van je zomerschool. Verderop in deze gids gaan we dieper in op concrete opties om deze communicatie uit te werken en vorm te geven (zie hoofdstuk 3).

- Stelt je zomerschool realistische, heldere en haalbare doelen?
- Heeft je zomerschool een bepaald profiel leerlingen voor ogen?
- Zijn alle medewerkers van jouw zomerschool op de hoogte van de doelen?
- Zijn de doelen duidelijk gecommuniceerd aan leerlingen, ouders, moederscholen en hun klassenraden en eventuele andere betrokkenen?

PARTNERS

Zomerschool maken doe je niet alleen. Ook voor het inrichten van een zomerschool geldt het motto: 'samen sta je sterk!' In de Vlaamse zomerscholen connecteerden tal van sport-, cultuur-, en vrijetijdsverenigingen met openbare besturen, scholen(groepen), begeleidingsdiensten en vele andere organisaties. In dit hoofdstuk gaan we in op de mogelijkheden en meerwaarde van samenwerking met één of meerdere van die externe partners voor de organisatie van je zomerschool.

1 De ideale partners in kaart

Zomerscholen kunnen op verschillende manieren ontstaan en groeien. Misschien ontstond het idee voor jouw zomerschool wel tijdens een gesprek met een collega aan de leraarstafel, of met een collega van een andere dienst binnen de gemeente, van een andere school of een andere organisatie. Of misschien ben

je wel zelf beginnen dromen van een zomerschool en sta je nog aan het begin van een zoektocht naar eventuele partners.

Hoe een zomerschool ook ontstaat, vaak is **samenwerking met externe partners** zinvol, verrijkend, handig of zelfs noodzakelijk. Die samenwerking kan inhoudelijk op heel verschillende manieren ingevuld worden en onder meer van pas komen bij het schrijven van subsidiedossiers, het zoeken naar leermiddelen, het organiseren van de logistiek, het aanbieden van een ontspanningsprogramma enzovoort.

Een zinvol startpunt kan zijn om even stil te staan bij het netwerk dat je al hebt en je de vraag te stellen hoe dit netwerk een toegevoegde waarde kan vormen voor jouw zomerschool. Uiteraard kan je ook verder kijken dan je eigen netwerk: ook andere partners in je omgeving kunnen een meerwaarde betekenen in (een of meerdere) fasen van het inrichten van je zomerschool.

VLAAMSE ZOMERSCHOOL

De zomerscholen die in 2020 werden georganiseerd werkten samen met een veelheid aan partners om hun aanbod voor te bereiden en te realiseren. Zo werden er onder meer met volgende organisaties samenwerkingsverbanden aangegaan:

- scholen
- provinciebesturen
- lokale besturen (zoals steden en gemeenten)
- jeugdwerkorganisaties
- cultuurorganisaties
- vrijetijdsorganisaties
- buurtwerkorganisaties
- organisaties voor samenlevingsopbouw
- lerarenopleidingen
- pedagogische begeleidingsdiensten
- diensten voor onderwijsondersteuning
- lokale overlegplatforms (LOP)
- andere overheidsdiensten (bijvoorbeeld contactpunt Agentschap voor Integratie en Inburgering)

Veel zomerscholen geven aan dat ze samenwerking als een sterke meerwaarde beschouwen. Een zomerschool opgericht door een lokaal bestuur vertelt: "In onze zomerschool hebben we sterk en bewust samengewerkt met de lagere scholen in onze gemeente. Samenwerken met de leraren, en ook samenwerken over schoolpoorten heen, vond ik echt een meerwaarde. Zij hebben immers onmisbare expertise."

Een andere zomerschool, opgericht door samenwerking van een aantal moederscholen, vult aan: "We hebben drie OKAN-afdelingen in ons netwerk van stedelijke scholen. Die zijn allemaal mee ingestapt. En nadien ervaarde ik veel dankbaarheid en appreciatie voor de samenwerking met de stad. Er werd gezegd: 'Ja, dat konden wij als school niet alleen organiseren'. Daar hebben we een stedelijk netwerk voor nodig, want die kinderen die gaan nu naar overal."

2 Samenwerken tijdens de voorbereiding

Partnerschappen kunnen zinvol zijn bij de voorbereiding van de zomerschool, tijdens de uitvoering ervan, maar ook na afloop van de zomerschool. De mate waarin je samenwerkt met externen wordt bepaald door de specifieke behoeften die je ervaart of door expertise die je ontbreekt. Samenwerking bij de voorbereiding van de zomerschool kan, onder meer, nuttig zijn bij:

- het oprichten van een projectraad die de organisatie van de zomerschool in handen neemt;
- het schrijven van een subsidieaanvraag (bijvoorbeeld in functie van subsidies van de Vlaamse overheid of het lokaal bestuur);
- het breed communiceren van de zomerschool (bijvoorbeeld via de communicatiekanalen van de gemeente, een nieuwsbrief of Facebookpagina van de scholen, de website van een externe partner ...);
- het werven van de leerlingen voor de zomerschool (bijvoorbeeld de zorgteams en klassenraden van scholen, buurtorganisaties, het Huis van het Kind ...);
- het aantrekken, selecteren en aanwerven van geschikte medewerkers (bijvoorbeeld via lerarenopleidingen, vrijetijdsorganisaties, scholen ...);
- het verzamelen of ontwikkelen van (les-) materialen;
- het praktisch mogelijk maken van de zomerschool (bijvoorbeeld lokalen ter beschikking stellen, administratieve ondersteuning bieden bij inschrijvingen ...);
- het delen van een draaiboek voor de concrete organisatie van een zomerschool.

VLAAMSE ZOMERSCHOOL

Een aantal Vlaamse zomerscholen getuigen over de beweegredenen voor samenwerking met externe partners. Een directeur van een lagere school vertelt: "Omdat het voor ons als school aan tijd ontbrak om de voorbereidingen van de zomerschool op ons te nemen, hebben wij een externe organisatie onder de arm genomen om dit te doen. Zij hebben mensen gezocht om les te komen geven of om een verrijkingsaanbod op te zetten. Zij hielden ook een informatieavond zodat de medewerkers van de zomerschool wisten wat er van hen zou verwacht worden. Eenmaal de zomerschool startte, heeft de coördinator die wij hadden aangesteld de organisatie opnieuw overgenomen."

Een coördinator getuigt over hoe het lokaal bestuur ondersteunde bij het bereiken van de leerlingen. "De noodzaak was groot om goed op te volgen dat de leerlingen die we beoogden te bereiken met onze zomerschool, zich ook echt zouden inschrijven. Hiervoor hebben wij samengewerkt met de sociale dienst van de gemeente. Zij hebben bijvoorbeeld alle anderstalige nieuwkomers of hun ouders opgebeld. Naar volgend jaar toe denken wij in samenspraak met hen, er ook aan om huisbezoeken te organiseren. Dat is wel een fijn aanbod dat ons werk en tijd bespaart en ervoor zorgt dat wij ons op de inhoudelijke voorbereidingen kunnen focussen." Ook administratieve en praktische ondersteuning door externen werd als meerwaarde beschouwd. "Wij hebben samengewerkt met een externe organisatie en ook met de provincies. Zij hebben ons heel wat materiaal ter beschikking gesteld om de praktische organisatie te vergemakkelijken (bijvoorbeeld een inschrijvingsfi che die AVG-proof was, draaiboeken van andere zomerscholen ...)."

3 Samenwerken tijdens de zomerschool

It takes a village to raise a child. Ook tijdens de zomerschool kan samenwerking met verschillende (lokale) organisaties een meerwaarde zijn. Zo kunnen zomerscholen voor het realiseren van hun onderwijsaanbod een beroep doen op een lerarenopleiding om leraren-in-opleiding mee in te schakelen. De zomerscholen kunnen ook partners inschakelen om vrijwilligers aan te werven. Er zijn ook lokale besturen die contact opnamen met de leerlingen die niet kwamen opdagen op de zomerschool.

De zomerscholen die in 2020 werden georganiseerd werkten in hoofdzaak samen met een brede waaier aan lokale organisaties voor de concrete uitwerking van hun verrijkingsaanbod, waaronder:

- bibliotheken;
- circusscholen;
- kunstateliers;
- sportorganisaties;
- toneelverenigingen;
- allerlei andere lokale organisaties.

VLAAMSE ZOMERSCHOOL

Tijdens de uitvoering van de zomerscholen anno 2020 werd vooral lokaal samengewerkt.

Deze zomerschool, die een samenwerking was tussen alle lagere scholen in één gemeente, bood een gevarieerd vrijetijdsaanbod van sport- en spelactiviteiten. "Sportverenigingen uit de buurt gaven initiatielessen zodat leerlingen kennis maakten met verschillende sporten." Ook voor het inhoudelijke aanbod, dat gericht was op taalverwerving, was de samenwerking met een aantal **lokale partners** een meerwaarde. "Doorheen de twee weken zomerschool werd inhoudelijk gewerkt vanuit éénzelfde thema en dus maken de leerlingen bijvoorbeeld een keer soep met groenten die ze zelf zijn gaan plukken in de zelfpluktuin. Ze brachten ook nog een bezoekje aan de nieuwe kinderboerderij."

Een zomerschool voor leerlingen uit het secundair onderwijs werkte voornamelijk samen met **partners voor het verrijkingsaanbod** in de namiddag. "Wij hebben zelf bekeken wat we wilden doen afhankelijk van onze doelen, en vervolgens bekeken met wie we daarvoor zouden samenwerken. Zo werkten we samen met o.a. de bibliotheek, sportmonitoren en de techniek- en wetenschapsacademie van de hogeschool."

Samenwerking met de lokale **lerarenopleiding** bleek ook een verrijking. Een coördinator getuigt: "De student-leraar koppelden we aan een ervaren leraar zodat ze samen les konden geven. Het co-teachen beviel zowel de student, de leraar als onze leerlingen: de student-leraar leerde veel tips & tricks over leesonderwijs van de ervaren leraar, terwijl de student ook mee kon ondersteunen wanneer de klasgroep in kleinere niveaugroepen werd gesplitst. Dat extra paar ogen en handen in een klas bood kansen tot extra feedback aan onze leerlingen."

Afhankelijk van de ervaring van de lesgevers die in je zomerschool het aanbod verzorgen, kan het ook interessant zijn om beroep te doen op **pedagogisch-didactische ondersteuning** voor het hele team. Dit kan zowel voor de start van je zomerschool als tijdens je zomerschool. "Tijdens onze zomerschool hebben we, naast de coördinator die voornamelijk het praktisch-organisatorische op zich nam, twee pedagogisch-didactische ondersteuners ingezet die elk verantwoordelijk waren voor een aantal klassen. Deze ondersteuners hebben onze medewerkers die instonden voor het onderwijsaanbod begeleid naar aanloop van de zomerschool. Medewerkers konden bijvoorbeeld aan hen vragen stellen rond de inhoud die ze opnamen in de les- en reflectiebundels. Ook tijdens de zomerschool waren deze ondersteuners altijd heel zichtbaar aanwezig en gingen zij van klas naar klas om te kijken of er ergens hulp of ondersteuning kon geboden worden. Medewerkers konden bij hen steeds terecht. En daar werd gebruik van gemaakt. Bijvoorbeeld als de groepsdynamiek zeer heftig was of als een leerling zich niet goed in zijn vel voelde, werd de ondersteuner ingeschakeld om sociaal-emotionele ondersteuning te bieden."

4

Samenwerken na afloop

Ook na afloop van de zomerschool kunnen partners een meerwaarde betekenen. Zo is het bijvoorbeeld interessant om na afloop van de zomerschool samen met de partners rond de tafel te zitten voor een evaluatie van de zomerschool, om de samenwerking te bekrachtigen en naar de toekomst toe te verfijnen.

Het verhaal van de zomerschool kan na afloop op verschillende niveaus gecommuniceerd worden. Denk bijvoorbeeld aan een algemene communicatie vanuit het lokaal bestuur over de mate van succes van de zomerschool (bijvoorbeeld hoeveel leerlingen werden bereikt?) of aan de communicatie van de uitkomsten van individuele leerlingen aan scholen en/of ouders. We verwijzen graag naar hoofdstuk 6 voor meer details rond de evaluatie van de zomerschool.

VLAAMSE ZOMERSCHOOL

Het belangrijkste samenwerkingsverband verdient zijn plaats in de kijker: **de samenwerking tussen de zomerschool en de moederscholen**. De factoren die van jouw zomerschool een succes maken, worden gegarandeerd door een efficiënte samenwerking tussen deze partners.

We doelen hier o.a. op het zicht krijgen op de beginsituatie van de leerlingen en de terugkoppeling na de zomerschool richting moederschool. Dit is zeker voor lokale besturen die een heleboel moederscholen onder de vleugels hebben een zeer belangrijke klus. Ook zomerscholen die georganiseerd worden door één school dienen hier de nodige aandacht aan te besteden. De lesgever in de zomerschool is namelijk niet noodzakelijk ook de leraar in wiens klas de leerling het volgende schooljaar terechtkomt. Een goede samenwerking en heldere communicatie zijn dus belangrijk om ervoor te zorgen dat de informatie uit de zomerschool zoveel mogelijk doorstroomt en een meerwaarde biedt voor de leerlingen in het vervolgschooljaar. In hoofdstuk 6 kan je een aantal voorbeelden zien van communicatie- en evaluatietools die gebruikt werden in deze samenwerking.

5

Het financiële plaatje

Het is raadzaam om – eventueel in samenwerking met één of meerdere partners – het financiële plaatje van de zomerschool te maken voordat de zomerschool van start gaat. Welke kosten zullen er gemaakt worden en hoe kan optimaal gegarandeerd worden dat er op het einde van de rit geen verlies wordt gemaakt? Dient de zomerschool een subsidieaanvraag in? En zo ja, aan welke criteria moet voldaan worden om aanspraak te kunnen maken op de subsidies? Werk eventueel ook een plan B uit, in geval dat er inkomstenbronnen wijzigen en/of wegvallen. Het werken met eigen schoolgebouwen en eigen materialen (of het zoeken van een partner die deze kan voorzien) is alvast een quick-win.

Checklist

- Heeft de zomerschool sterke banden gesmeed en onderhouden met partners, waaronder (lokale) organisaties, scholen en overheidsinstellingen, die het doel ondersteunen en bijdragen bij het succes van de zomerschool?
- Heeft de zomerschool geïnvesteerd in een nauwe samenwerking met de moederscho(o)l(en) van de deelnemende leerling(en)?
- Heeft de zomerschool een financieel plan gemaakt en bekijkt die hoe de verschillende partners een meerwaarde kunnen zijn?

VLAAMSE ZOMER-SCHOOL

Zomerscholen anno 2020 konden op een veelheid aan ondersteuning rekenen vanuit de samenwerkingsverbanden die ze opzetten, zoals o.a.:

- lokalen
- pennen en papier
- lesbundels
- busdienst
- poetspersoneel
- ICT-materiaal
- sportmateriaal
- drinkflessen
- lunch voor medewerkers en leerlingen
- loonkost voor de coördinator
- vrijwillige medewerkers
- ...

3

LEERLINGEN

Een zomerschool zonder leerlingen is als een ... vul zelf maar aan! Leerlingen hebben een belangrijke rol in een zomerschool. Hun leren en ontwikkeling staan centraal: we creëren de zomerscholen die zij verdienen en nodig hebben.

In hoofdstuk 1 maakten we al duidelijk dat er in veel gevallen een nauwe band is tussen de doelstellingen die je met je zomerschool nastreeft en het leerlingenpubliek dat je aanspreekt. In dit hoofdstuk gaan we dieper in op de manier waarop je leerlingen (en hun ouders) kan overtuigen om zich voor jouw zomerschool in te schrijven en er ook consequent aan deel te nemen. Daarbij moet het zomerscholaanbod uiteraard zo naadloos mogelijk aansluiten bij de beginsituatie en de behoeften van de leerlingen.

Het is raadzaam om vooraf na te gaan op welke manier je de leerlingen uit je doelgroep zal proberen te bereiken, met wie je daarvoor kan samenwerken, welk selectiemechanisme je eventueel zal hanteren en hoe je leerlingen uit de doelgroep (en hun ouders) zal proberen te overtuigen om deel te nemen aan de zomerschool.

1 Je doelgroep bereiken

Bij het maken van een plan rond de werving van en communicatie naar mogelijke deelnemers toe kan het zinvol zijn om de mogelijke externe partners voor je zomerschool (zie hoofdstuk 2) te raadplegen. Misschien zijn er wel partners die je kunnen helpen bij het selecteren en bereiken van de juiste leerlingen?

In veel Vlaamse zomerscholen blijkt de moederschool een belangrijke rol te spelen in de selectie van leerlingen en de toeleiding van leerlingen naar de zomerschool. Dit hoeft niet te verbazen. Zo zijn leraren, zorgteams en leerlingenbegeleiders als beste geplaatst om leerlingen met bepaalde onderwijsbehoeften binnen hun klas(sen) of school te identificeren. Zij staan bovendien dicht bij de leerlingen en hun ouders, wat het eenvoudiger maakt om individuele leerlingen aan te spreken en hen te overtuigen om aan de zomerschool deel te nemen.

Voor open zomerscholen die leerlingen uit veel verschillende moederscholen aantrekken is het evenwel niet altijd eenvoudig om een kwaliteitsvolle samenwerking met elk van deze scholen op te zetten. Duidelijke communicatie over de doelen van de zomerschool, duidelijkheid creëren over eventuele criteria waaraan leerlingen moeten voldoen en het beschikken over de gepaste contactgegevens kunnen deze samenwerking een boost geven. Ook (al dan niet al bestaande) overlegplatformen tussen en met scholen kunnen in deze samenwerking een belangrijke rol spelen.

Niet-schoolse partners kunnen eveneens een rol opnemen in de werving van deelnemers voor je zomerschool. Wil je, bijvoorbeeld, een open zomerscholaanbod voor kansarme anderstalige leerlingen organiseren, dan kan je onder meer een samenwerking aangaan met buurtwerkers, opvangcentra, armoedeverenigingen of het lokale contactpunt van het Agentschap voor Integratie en Inburgering. Zij hebben vanuit hun functie vermoedelijk een goed zicht op de leerlingen die het meeste baat zouden hebben bij een deelname aan jouw zomerschool.

BUITENLANDSE ZOMERSCHOOL

Een type zomerschool dat heel populair is in Angelsaksische landen is de zomerschool die voorbereidt op vervolgstudies. **Ze zijn dus specifiek gericht op leerlingen uit het laatste jaar van het middelbaar onderwijs.** De zomerschool is open voor alle laatstejaars, maar richt zich vooral op leerlingen waarvan vermoed wordt dat het niet vanzelfsprekend is dat ze hogere studies zouden aanvatten. Dat is een internationale tendens binnen typische zomerschoolorganisaties: ze richten zich vaak (maar niet alleen) op leerlingen en jongeren uit minder kansrijke milieus. Zo is één van de criteria die toegang verschaft tot de Sutton Trust zomerschool dat je als eerste van je generatie in de familie naar de universiteit gaat. Deze zomerscholen bieden de leerlingen de kans om in de zomermaanden al een week les te volgen aan de universiteit en er zich te verdiepen in een aantal vakken.

Op de website van de Sutton Trust lezen we deze boodschap aan de adolescent: "Er is keuze uit meer dan 40 verschillende opleidingen, van archeologie en antropologie tot diergeneeskunde. Met meer dan 15 uur les op bachelorniveau krijg je de kans om je te verdiepen in onderwerpen waar je gepassioneerd over bent." Daarnaast geven ze studenten-in-spé ook al training in academische vaardigheden, zoals het houden van een geslaagde presentatie. De Sutton Trust heeft ook ruime aandacht voor sociale activiteiten, ontworpen om studenten te helpen om vrienden te maken op de Summer School en te ontspannen na een drukke lesdag. Afhankelijk van het zomerschoolprogramma variëren deze activiteiten van rondleidingen en filmavonden tot het zoeken van nieuwe hobby's in universiteitsverenigingen.

**SUTTON TRUST UK SUMMER SCHOOLS GIVE YOU THE CHANCE TO
EXPERIENCE WHAT UNIVERSITY LIFE IS REALLY LIKE**

2 **Wie kan erbij?**

In Vlaanderen is deelname aan een zomerschool vrijwillig. In de meeste zomerscholen moet er op één of andere manier geselecteerd worden welke leerlingen kunnen en mogen deelnemen aan de zomerschool. Soms gaat het om een erg beperkte vorm van selectie. Dat is bijvoorbeeld het geval wanneer een zomerschool enkel leerlingen uit het lager of secundair onderwijs verwelkomt, waardoor er geen aanbod is voor kleuters of studenten uit het hoger onderwijs. In dergelijke zomerscholen gebeurt selectie vaak bij de inschrijving en op basis van een beperkt aantal louter administratieve kenmerken (bijvoorbeeld leerjaar en woonplaats).

Zomerscholen die een meer specifieke doelgroep willen aanspreken, werken meestal met een uitgebreidere vorm van selectie. Zo zal een stedelijke zomerschool die zich vooral op kansarme leerlingen wil richten een manier moeten vinden om die doelgroep ook te bereiken en aan te trekken.

Vaak gebeurt zo'n selectie in verschillende stappen, waarbij eerst leerlingen geïdentificeerd worden waarvoor deelname aan een zomerschool zinvol kan zijn door bijvoorbeeld de klassenraad. In een tweede stap worden deze leerlingen en hun ouders gericht geïnformeerd over het zomerschoolaanbod, waarbij zij de keuze krijgen om zich voor de zomerschool in te schrijven. In zomerscholen die op deze manier niet aan het maximale aantal deelnemers raken, wordt soms nog een bijkomende open inschrijvingsronde georganiseerd.

Vaak is het de moederschool die de taak van de initiële selectie op zich neemt en bepaalt welke leerlingen prioritair uitgenodigd worden voor de zomerschool. In sommige scholen wordt deze selectie geïntegreerd in bestaande overlegmomenten, zoals overgangsgesprekken, klassenraden of multidisciplinaire overlegmomenten (MDO's). Tijdens dit soort overlegmomenten zitten die personen van de school bij elkaar die het beste zicht hebben op het leren van de leerlingen die zij onder hun hoede hebben: leraren, zorgcoördinatoren, leerlingenbegeleiders, directies enz. Deze manier van selecteren heeft als grote voordeel dat de belangrijkste onderwijsbehoeften meteen kunnen geregistreerd worden. Zo weten de medewerkers van de zomerschool onmiddellijk aan welke leerstofonderdelen er prioritair gewerkt kan worden.

Een uitgebreidere selectie kan onder meer als voordeel hebben dat je als zomerschool meer controle hebt over de beginsituatie van de deelnemende leerlingen. Zo kan je er met je zomerschool bewust voor kiezen om enkel leerlingen met bepaalde onderwijsbehoeften (bijvoorbeeld een taalachterstand, zwakkere wiskundeprestaties op school, OKAN-leerlingen) toe te laten. Op die manier wordt maatwerk in je zomerschool een stukje eenvoudiger. Dergelijk maatwerk is een grotere uitdaging in een open zomerschool die weinig of geen selectiecriteria hanteert.

3

Het zomerschoolaanbod verspreiden

Je keuze om met je zomerschool een open inschrijvingsbeleid (met beperkte selectie) te hanteren of te gaan voor het zeer gericht selecteren van die kinderen en jongeren die het meest nood hebben aan jouw aanbod is ook voor een groot deel bepalend voor de manier waarop je rond je zomerschool zal **communiceren**.

Werk je niet met een voorafgaande selectie van leerlingen, dan kan je onder meer kiezen voor:

- een aantrekkelijke website die alle informatie over je zomerschool duidelijk weer geeft;
- een eventpagina op Facebook waaraan je vervolgens de nodige ruchtbaarheid geeft;
- een brief of persoonlijke postkaart aan alle leerlingen die tot jouw doelpubliek horen;

- een e-mail die naar de ouders van de doelgroep verstuurd wordt;
- een aankondiging van je zomerschool in het maandblad van de gemeente;
- een opvallende affiche met daarop de belangrijkste details over jouw initiatief;
- een leuke flyer die je vervolgens verspreidt op school en op die plekken in de buurt waar leerlingen uit het doelpubliek van jouw zomerschool vaak langskomen;
- ...

Kies je ervoor om de plaatsen in je zomerschool – mogelijk in eerste instantie – voor te behouden voor een select publiek, dan kies je vermoedelijk beter voor een meer individueel gerichte communicatiestrategie. Daarbij spreek je de geselecteerde leerlingen en hun ouders individueel aan over je zomerschoolaanbod en over waarom deelname aan de zomerschool voor de betreffende leerlingen een goed idee zou zijn. Dat kan, bijvoorbeeld, tijdens een oudercontact, een gesprek aan de schoolpoort of zelfs een huisbezoek.

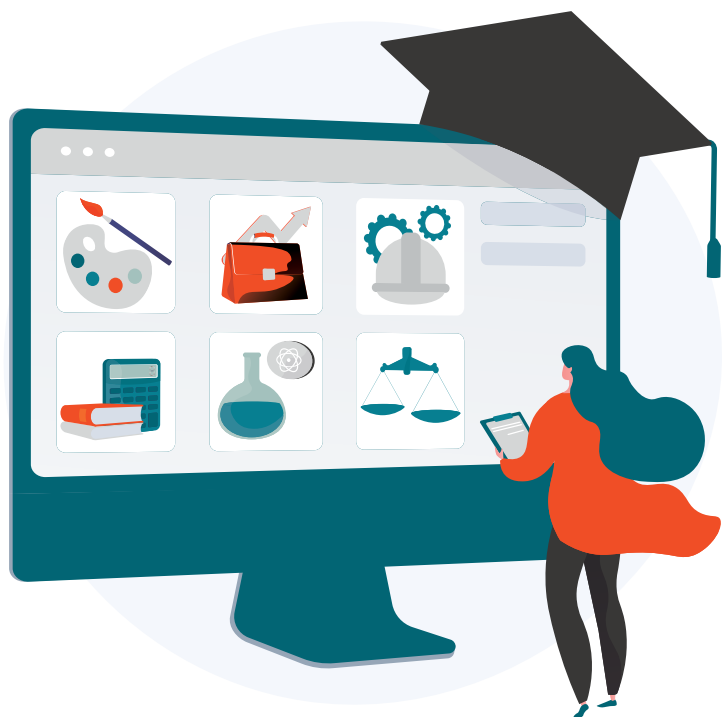
VLAAMSE ZOMERSCHOOL

“Leerlingen naar een zomerschool sturen bezorgt hen een negatieve stempel. Ze dreigen gezien te worden als de losers van de school.” Deze bezorgdheid hoorde je wel eens bij de legevers aan de Vlaamse zomerscholen, wanneer het gaat over het selecteren van de juiste leerlingen voor de zomerschool. Sommige zomerscholen hebben hier iets op gevonden. Ze zorgen voor een kwaliteitsvol onderwijsprogramma en een aantrekkelijk verrijkingsluik en voeren vervolgens een positieve communicatie rond de deelname aan de zomerschool. Enkel leerlingen die uitgekozen worden mogen aan de zomerschool deelnemen. Het resultaat? Ontgoocheling bij de kinderen die géén inschrijvingsbriefje mee naar huis krijgen.

4 Overtuigingskracht nodig?

Soms hebben leerlingen of hun ouders een duwtje nodig om de stap naar de zomerschool te zetten. Volgende tips kunnen helpen om hen over de streep te trekken:

- Een aantrekkelijk en wervend aanbod van je zomerschool is uiteraard onmisbaar. Een goed product 'verkoopt' immers gemakkelijker.
- Zorg dat het leerlingenpubliek van je zomerschool goed geïnformeerd is. Heel wat mensen durven niet toehappen wanneer ze niet voldoende weten over het wat en waarom van de zomerschool.
- Werk met een individuele aanpak. Spreek leerlingen en ouders zoveel mogelijk persoonlijk aan en overtuig hen in een direct contact waarom deelname aan de zomerschool zo'n goed idee is.
- Werk aanklappend, zonder jezelf op te dringen. Neem actief contact op met mensen waarvan je nog niets hoorde. Maak gebruik van sociale media, al kan een ouderwets telefoontje of een huisbezoek ook wonderen doen.

5 Inschrijven

Bij de inschrijving verzamel je best de nodige gegevens in functie van de deelname van de betreffende leerling aan jouw zomerschool. Je kan daarbij onder meer aan volgende categorieën van gegevens denken:

- de identificatiegegevens van de leerling;
- de contactgegevens van de ouders (en eventueel van de leerling zelf);
- de naam van de moederschool en de gegevens van de contactpersoon binnen de moederschool (bijvoorbeeld klasleraar, zorgcoördinator ...);
- het leerjaar waarin de leerling het afgelopen schooljaar zat;
- praktische gegevens in functie van de deelname aan de zomerschool (bijvoorbeeld gedurende welke periode neemt de leerling deel, voor welk keuzedeel schrijft de leerling zich in, maakt de leerling gebruik van voor- en/of naopvang enz.).

Let er hierbij op dat je ouders voldoende informeert over de verwerking van de gegevens die je verzamelt, waarbij je uiteraard oog hebt voor de geldende regelgeving rond privacy en gegevensverwerking (zie de Algemene Verordening Gegevensbescherming of AVG).

De inschrijving kan ook een goed moment zijn om informatie over de concrete onderwijsbehoeften van leerlingen op te vragen. Dit gebeurt bij voorkeur via de moederschool. Deze informatie kan ook rechtstreeks aangeleverd worden door de ouders, bijvoorbeeld bij de inschrijving in de zomerschool, al hebben sommige ouders vermoedelijk maar in beperkte mate zicht op de onderwijsbehoeften van hun kinderen.

6

Aanwezigheid

Leerlingen kunnen enkel leren op de zomerschool als ze ook aanwezig zijn. Verschillende zomerscholen in binnen- en buitenland zetten daarom sterk in op maximale aanwezigheidsgraad. Een onderzoek bij Amerikaanse zomerscholen vond geen verband tussen het bijhouden van aanwezigheden en de effectiviteit van de zomerscholen. Enkel het bijhouden van de aanwezigheden zal namelijk niet genoeg zijn om de aanwezigheid van de leerlingen te vergroten.

Hoewel het niet altijd gemakkelijk te realiseren is, blijkt de betrokkenheid van de ouders van cruciaal belang, voornamelijk voor kinderen uit gezinnen met een lage socio-economische status (SES). Om een consistente aanwezigheid te bevorderen, wordt bijvoorbeeld aangeraden om:

- een aantrekkelijk programma te voorzien met activiteiten die leerlingen stimuleren om deel te nemen;
- leerlingen voor de zomerschool persoonlijk aan te spreken;
- een duidelijk aanwezigheidsbeleid te voeren;
- leerlingen die vaak aanwezig zijn te belonen met een kleine attentie;
- ouders het belang van de zomerschool uit te leggen. Een warme, gastvrije, veilige en uitdagende omgeving creëren werkt als een magneet op zowel leerlingen als hun ouders;
- aanklappend te werken bij leerlingen die vaak afwezig zijn. Telefoneren naar de ouders, een bezoekje aan de voordeur, een sms'je kan wonderen doen;
- externe partners in te schakelen, zoals buurtwerking en CLB's, om leerlingen die vaak afwezig zijn te overtuigen om toch deel te nemen;
- het programma gratis aan te bieden.

BUITENLANDS ONDERZOEK

De Amerikaanse Wallace Foundation organiseert jaarlijks vrijwillige zomerscholen voor leerlingen uit gezinnen met een laag inkomen. Een onderzoek volgde leerlingen gedurende vier jaar in vijf grote districten, waarbij sommige leerlingen verschillende zomers op rij zomerschool volgden. **Hoe groter en consistentere de aanwezigheid van de leerlingen tijdens de zomerschool, hoe groter de positieve effecten blijken te zijn, zowel op cognitief als non-cognitief vlak.** Leerlingen met een hoge aanwezigheidsgraad boekten leerwinst voor wiskunde, taal en socio-emotionele vaardigheden en deze voordelen hielden het voorjaar na de zomerschool nog steeds aan. Interessant is dat ze geen verschillen vonden tussen leerlingen die niet kwamen opdagen en leerlingen die ervoor kozen om wel te komen op basis van kenmerken zoals schoolse prestaties, ras/ethniciteit of gezinsinkomen.

Bekijk hier het filmpje en de evidence-based [toolkit](#) van Wallace Foundation.

Uit datzelfde Amerikaanse onderzoek bleek ook dat het niet nodig was om de schoolse inhoud van het programma te vermommen omdat leerlingen dan zouden afhaken. De districten met het hoogste aanwezigheidspercentage in het onderzoek hadden het meest "schoolachtige" programma, met de meest expliciete academische instructie. Het onderzoek maakte ook duidelijk welke acties de zomerscholen namen om de leerlingen te stimuleren om voldoende deel te nemen aan de zomerschool. Hun meest succesvolle initiatieven zijn geïntegreerd in de toolkit.

Uit het onderzoek blijkt het ook raadzaam te zijn om op te volgen waarom sommige leerlingen niet of slechts gedeeltelijk deelnamen aan de zomerschool. Dit kan helpen in de communicatie naar de inrichting van een nieuwe zomerschool in een volgende zomer.

In de Amerikaanse studie waren dit de meest genoemde redenen:

- de heersende opvatting dat de zomerprogramma's meer ontspannen moeten zijn dan het schooljaar, waardoor het mogelijk is vrijblijvend in en uit de zomerschool te stappen;

- de noodzaak voor oudere leerlingen om thuis voor jongere broers en zussen te zorgen;
- wijzigingen in gezinsplannen en vakanties;
- de negatieve houding van leerlingen ten opzichte van het programma door concurrerende mogelijkheden, mogelijk door de activiteiten van vrienden en buuren (die niet in de zomerschool zitten).

In *Investing in Successful Summer Programs* worden de kenmerken van 43 succesvolle zomerscholen, opgesplitst naar specifieke doelen, zoals leesvaardigheid en rekenen. Deze succesvolle zomerscholen kunnen Vlaamse zomerscholen inspireren bij het (her)ontwerp van de eigen zomerschool. De [publicatie](#) is gratis te downloaden.

Checklist

- Is het nuttig om samen te werken met externe partners om je leerlingenpubliek aan te spreken?
- Hoe kan je je leerlingenpubliek het gemakkelijkst bereiken?
- Op welke manier zal je het leerlingenpubliek overtuigen om zich in te schrijven én gedurende het hele traject aanwezig te zijn?

MEDEWERKERS

Om een zomerschool te organiseren heb je medewerkers nodig die van je project een succes kunnen maken. Een sterke coördinator en kwaliteitsvolle lesgevers zijn dus onmisbaar voor jouw zomerschool. Plan je een grote zomerschool met veel locaties, dan kan het nuttig zijn om ook per locatie een aanspreekpunt te voorzien. Zeker op het moment dat de zomerschool plaatsvindt, zorgt dit voor een snellere communicatie over praktische, organisatorische en inhoudelijke zaken.

1 De coördinator als spil

De coördinator (m/v/x) organiseert de zomerschool. Hij is de trekker van het project en het **aanspreekpunt** voor, tijdens en na de zomerschool. Een zomerschool blijkt effectiever wanneer een geëngageerde, impactrijke coördinator met beslissingsbevoegdheid de zomerschool organiseert. Bovendien is het belangrijk dat die coördinator ervaring heeft met projectbeheer en ten minste de helft van zijn of haar tijd kan besteden aan de planning en het leiden van de zomerschool⁴. Omdat de organisatie van een zomerschool een arbeidsintensief karwei is, beperkt het engagement van een zomerschoolcoördinator zich niet tot de enkele weken in de zomervakantie wanneer de zomerschool plaatsvindt. Hij is vaak al maanden van tevoren aan de slag. Internationale zomerscholen starten met hun planning en organisatie vaak al in het najaar!

Hiernaast lees je een niet-exhaustief overzicht van mogelijke taken van de coördinator van een zomerschool, zoals we ze afleidden uit het Vlaamse zomerscholenonderzoek en uit (internationale) zomerschooldraaiboeken⁵.

De coördinator (m/v/x):

- bepaalt de timing van de zomerschool en stelt een planning op;
- bepaalt mee de doelstelling en doelgroep van de zomerschool;
- regelt de financiële en administratieve kant van de zomerschool, zoals de overeenkomsten met lesgevers en vrijwilligers;
- verzorgt de subsidieaanvraag bij de overheid en/of zoekt sponsors;
- selecteert en engageert kwaliteitsvolle medewerkers;
- coördineert de inschrijving van de zomerschoolleerlingen en stroomlijnt de uitwisseling van relevante gegevens met hun moederschool;
- coördineert en faciliteert de opmaak van een inhoudelijk programma dat aansluit bij de doelen van de zomerschool;
- bepaalt de gedragscode, met bijvoorbeeld afspraken over wanneer leerlingen aanwezig moeten zijn en over het gebruik van hun smartphone;
- houdt intakegesprekken met vrijwilligers en monitort hun werking;
- bepaalt de groepssamenstelling in samenspraak met de lesgevers;
- betreft externe partners die bijdragen aan een rijk aanbod;
- bepaalt een wervende communicatiestrategie naar de buitenwereld toe;
- is voor, tijdens en na de zomerschool het aanspreekpunt voor externen;
- regelt praktische zaken zoals voor- en naopvang, registratie van aanwezigheden, beschikbaarheid van leermaterialen en internettoegang;
- begeleidt en coacht lesgevers op inhoudelijk, didactisch en organisatorisch vlak;
- waakt over de kwaliteit van de lessen, bijvoorbeeld door observaties en coaching gesprekken.

⁴ Schwartz, McCombs, Augustine, & Leschitz, 2018

⁵ Zie o.a., Schoolmakers, 2020 en de draaiboeken van de onderwijskoepels.

Gezien zijn centrale rol en de veelheid aan mogelijke taken van de coördinator is een open relatie met de verschillende actoren binnen en rond de zomerschool van groot belang. Hij verbindt medewerkers van de zomerschool, directies van de moederscholen, externe partners, lokale besturen enzovoort. Het spreekt voor zich dat de coördinator van

één zomerschool deels een ander takenpakket kan hebben dan de coördinator van een groep zomerscholen of van één zomerschool met een groot aantal locaties. Hoe complexer de organisatiestructuur van je zomerschool, hoe belangrijker de afstemming over wie welke taken op zich neemt.

BUITENLANDSE ZOMERSCHOOL

Via de [Wallace Foundation](#), één van de grootste zomerscholaanbieders wereldwijd, kan een draaiboek gedownload worden waarbij niks aan het toeval wordt overgelaten.

Het draaiboek bevat maand-per-maand een aantal taken die uitgevoerd kunnen worden om de ideale zomerschool te vormen. De inhoud valt niet zonder meer te vertalen naar een Vlaamse context maar kan coördinatoren voldoende inspiratie bieden.

Student Recruitment													
KEY ACTIVITIES & TASKS		SEP	OCT	NOV	DEC	JAN	FEB	MAR	APR	MAY	JUN	JUL	AUG
Develop intentional marketing and recruitment strategies													
R	Identify all audiences with whom you need to communicate (e.g. priority families and students for recruitment)												
R	Identify strategies for successfully reaching each of your target audiences												
R	Develop a timeline for all outreach and recruitment activities												
R	Develop strategies to measure success												
Prepare student identification and recruitment process and materials													
E	Determine enrollment process												

VLAAMSE ZOMERSCHOOL

Uit het onderzoek naar de Vlaamse zomerscholen blijkt dat zomerscholen vaak gecoördineerd worden door een persoon verbonden aan een lokaal bestuur (bijvoorbeeld de schepen van Onderwijs, Welzijn of Vrije Tijd, een medewerker van het Huis van het Kind, een medewerker van het OCMW ...) of door een persoon verbonden aan een betrokken moederschool (bijvoorbeeld directie, zorgcoördinator, leerlingbegeleider of leraar). Uiteraard kan een zomerschoolcoördinator ook elders gevonden worden, al vormen bestaande netwerken en nuttige contacten voor de organisatie van een zomerschool zeker een voordeel.

Een coördinator van een zomerschool met één locatie getuigt. "Mijn rol zat 'm initieel in het warm maken van mijn collega's om een zomerschool te organiseren voor onze leerlingen. We wisten heel goed waar de behoeften van de leerlingen zaten en zagen in de zomerschool een mooie kans om hen extra leerkansen te bieden. De taken die ik opnam, waren heel divers. Ik zorgde dat het subsidiedossier in orde kwam, bepaalde de focus van de zomerschool en waar we rond wilden werken. Met een team collega's hebben we daarna een voorlopig programma in elkaar gebokst en dat gecommuniceerd met de klassenraden. Eens het programma duidelijk was, hebben we leerlingen persoonlijk uitgenodigd en ook de ouders op het oudercontact duidelijk gemaakt dat het bijwonen van de zomerschool een pluspunt kon zijn voor de leerlingen. Het verzamelen van informatie over de leerlingen was cruciaal. Ik haalde veel voldoening uit het organiseren van een afscheidsmoment, dat was een feestelijke bekroning voor alle leerlingen en leraren die onze zomerschool hadden waargemaakt."

2

Kwaliteitsvolle lesgevers

De juiste m/v/x op de juiste plaats. Dit motto geldt ook voor de lesgevers in je zomerschool. Uit onderzoek blijkt dat de kwaliteit van de lesgever een belangrijke impact heeft op de leerresultaten van de zomerschoolleerlingen. Het werven van bekwame, enthousiaste lesgevers is cruciaal om met je zomerschool de beoogde effecten te realiseren. Je kunt daarbij de volgende afwegingen maken.

- Kies je voor expert-lesgevers?
- Wat maakt een leraar tot een expert-leraar?
- Kies je voor aparte lesgevers voor het onderwijsgedeelte en het ontspannende gedeelte?
- Kies je voor leraren van de eigen (moeder)school?
- Kies je voor vrijwilligers?

Kies je voor expert-lesgevers?

In een ideaal scenario werken in de zomerschool expert-lesgevers. Onder 'expert' verstaan we dat de lesgever gediplomeerd is en ervaring heeft met het doelpubliek. Bovendien bezit de expert-lesgever vakinhoudelijke en didactisch expertise die aansluit bij de doelen van je zomerschool en tot slot stelt hij hoge verwachtingen aan alle leerlingen. In een zomerschool die, bijvoorbeeld, als focus heeft om leesachterstand weg te werken bij jonge leerlingen uit de lagere school, werken dus bij voorkeur medewerkers die ervaring hebben in het aanleren van technisch lezen bij lagereschoolkinderen. Ervaren leraren weten hoe lesgeven werkt: ze kennen de didactisch-pedagogische kneepjes van het vak. Ze hebben de nodige ervaring in het begeleiden van leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften. Ze kennen de vaakst voorkomende misconcepties en kunnen hun aanpak gemakkelijk bijsturen. Dit betekent niet dat lesgevers zonder uitgebreide didactisch-pedagogische ervaring niet welkom zijn op de zomerschool. Minder ervaren lesgevers of studenten van een lerarenopleiding kunnen bijvoorbeeld gekoppeld worden aan ervaren lesgevers die als mentor optreden. Daarnaast kan ook begeleiding en ondersteuning voorzien worden voor de lesgevers die daar nood aan hebben.

VLAAMSE ZOMER-SCHOOL

In sommige Vlaamse zomerscholen werd ervoor gekozen om ervaren lesgevers en studenten lerarenopleiding samen in te zetten tijdens de onderwijsactiviteiten. Dit vraagt uiteraard om een groter aantal medewerkers, maar heeft onder meer als voordeel dat je over meer mogelijkheden beschikt om instructie te differentiëren. Bovendien kunnen minder ervaren lesgevers (hier: de student lerarenopleiding) dan beter begeleid worden. De praktijk lijkt wel uit te wijzen dat dit laatste enkel geldt wanneer er voldoende tijd voor de begeleiding kan uitgetrokken worden. Het eenvoudigweg creëren van duobanen – zonder het voorzien van tijd die expliciet aan coaching mag en kan besteed worden – is dus onvoldoende.

Wat maakt een leraar tot een expert-leraar?

Tallose studies gingen in het verleden al op zoek naar de kenmerken van de beste leraren. Het is niet vanzelfsprekend om het geheel van de effectieve leraar in aparte onderdelen te onderscheiden. Toch menen we dat lesgevers, indien zij aan onderstaande kenmerken voldoen, expert-leraren genoemd kunnen worden⁶.

1. Expert-leraren zijn vakexperts

- Ze beheersen de leerstof op een diepgaande, vlotte manier.
- Ze weten waar de leerstof zich situeert in het leerplan en over welke voorkennis leerlingen best beschikken. Ze weten welke leerstof leerlingen moeten kennen en kunnen alvorens verder te gaan.
- Ze zijn steeds goed voorbereid en weten welke opdrachten, evaluaties en werkvormen het meest geschikt zijn om hun doel te bereiken. Ze kunnen een gedegen uitleg met tal van voorbeelden en analogieën geven.
- Ze weten welke vaak voorkomende fouten leerlingen maken in de specifieke leerstof en kunnen daarop anticiperen.

2. Expert-leraren creëren een veilige, warme en ondersteunende leeromgeving

- Ze creëren een 'wij-gevoel'. Ze gaan positieve interacties aan, gebaseerd op wederzijds respect, zorg, empathie en warmte, met alle leerlingen. Ze vermijden daarbij negatieve emoties in interacties met studenten. Ze zijn gevoelig voor de individuele behoeften, emoties, cultuur en geloofsovertuigingen van alle leerlingen.
- Ze bevorderen een positief klimaat voor respectvolle leerling-leerling-interacties gekenmerkt door vertrouwen en samenwerking.
- Ze vergroten de motivatie van de leerling door het gevoel van competentie, autonomie en verbondenheid te versterken.
- Ze scheppen een klimaat van hoge verwachtingen voor iedereen. Dat doen ze door voldoende uitdaging en veel vertrouwen te bieden zodat de leerlingen het gevoel krijgen dat fouten maken mag. Ze moedigen leerlingen aan om succes of falen niet toe te schrijven aan factoren die onveranderlijk zijn.

Deze en andere vuistregels voor effectieve didactiek kan je raadplegen in de gratis publicatie Wijze Lessen: 12 bouwstenen voor een effectieve didactiek van het Expertisecentrum voor Effectief Leren (ExCEL) van de Thomas More-hogeschool.

⁶ De indeling is gebaseerd op de Great Teaching Toolkit van Coe, Rauch, Kime, & Singleton (2020) en werd inhoudelijk aangevuld op basis van Creemers & Kyriakides (2011), Lavigne & Good (2014), Rosenshine (2012) en Surma et al (2019).

3. Expert-leraren maximaliseren de leertijd

- Ze gaan efficiënt om met lestijd en leermiddelen en minimaliseren tijdverspilling (bij bijvoorbeeld de start van de lessen en bij overgangen tussen werkvormen). Ze geven duidelijke, expliciete instructies zodat de leerlingen begrijpen wat ze moeten doen. Ze initiëren routines en leren die expliciet aan.
- Ze brengen focus en kunnen de aandacht vestigen op wat belangrijk is. Ze houden een aangenaam maar hoog tempo aan tijdens de les.
- Ze zorgen ervoor dat de regels, verwachtingen en consequenties voor gedrag expliciet, duidelijk en consequent worden toegepast.
- Ze anticiperen op en voorkomen potentieel storend gedrag door positief gedrag van leerlingen te versterken. Ze laten blijken dat ze zich bewust zijn van wat er in de klas gebeurt en kunnen daar passend op reageren.

4. Expert-leraren richten hun lessen zo in dat leerlingen hard moeten nadenken

- Ze bieden structuur door leerlingen leertaken in een logische volgorde aan te bieden. Ze onderbouwen de leerdoelen, herhalen wanneer nodig, geven een overzicht van de kernideeën en geven aan hoe leerlingen voortgang kunnen boeken. Ze ondersteunen de leerlingen door extra uitleg te geven waar nodig en bouwen de ondersteuning af tot wanneer alle leerlingen het gewenste doel halen.
- Ze kunnen nieuwe leerstof duidelijk, kernachtig en boeiend overbrengen. Ze koppelen die leerstof aan wat eerder is geleerd door die voorkennis opnieuw te activeren. Ze geven veel uitgewerkte voorbeelden (en tegenvoorbeelden) om leerlingen inzicht bij te brengen. Nieuwe vaardigheden worden gemodelleerd en gedemonstreerd. Ze koppelen woord en beeld op een optimale manier aan elkaar.
- Ze stellen veel vragen die leerlingen aan het denken zetten (bijvoorbeeld 5W1H-vragen⁷) en zorgen ervoor dat de hele klas kan antwoorden. Ze achterhalen dus voortdurend of de klas het begrepen heeft én ze voorzien daar voldoende tijd voor. Ze geven leerlingen bruikbare feedback om hun leren te sturen en hen opnieuw aan het werk te zetten. Ze zijn in staat de intellectuele push te bieden op verschillende niveaus.
- Ze zorgen voor afwisseling in werkvormen, oefeningentypes en samenwerkingsvormen en schakelen ICT in wanneer die een meerwaarde biedt.
- Ze geven leerlingen leertaken die het leren op lange termijn versterken, met voldoende ruimte voor begeleid en zelfstandig oefenen. Bovendien wordt eerder behandelde leerstof herhaald om het vergeten tegen te gaan.
- Ze gebruiken kwalitatief hoogstaande evaluatietechnieken om het leren in kaart te brengen en kunnen op een passende wijze die informatie interpreteren en communiceren.
- Ze helpen leerlingen om hun eigen leren te plannen, te reguleren en te controleren. Ze leren leerstrategieën expliciet aan. Ze maken pas de overgang van gestructureerd naar meer zelfstandig leren naarmate de leerlingen voldoende kennis en deskundigheid hebben ontwikkeld.

⁷ 5W1H-vragen = vragen die starten met wie, wat, waar, wanneer, waarom of hoe.

Kies je voor aparte lesgevers voor het onderwijsgedeelte en het ontspannende gedeelte?

Het kan zinvol zijn om aparte profielen lesgevers aan te werven voor het onderwijsgedeelte en het ontspannend gedeelte van je zomerschoolprogramma. Zo kan je overwegen om voor de onderwijsactiviteiten ervaren lesgevers in te zetten en de ontspannende activiteiten door andere vrijwilligers (bijvoorbeeld animatoren in het jeugdwerk) te laten begeleiden. Dit heeft als voordeel dat er meer tijd voorzien kan worden voor de voorbereiding van de activiteiten voor de volgende zomerschooldag. Bovendien leg je minder beslag op de tijd van de lesgevers in je zomerschoolteam die misschien als leraar al aan de voorbereiding van het nieuwe schooljaar in hun gewone school werken. Als je aparte personen aanwerft voor het onderwijs- en ontspanningsaanbod, moet je wel een uitgebreider team managen. Bovendien kan het meer inspanning vragen om ervoor te zorgen dat er gedurende de ganse dag aan de doelen van je zomerschool wordt gewerkt (zie hoofdstuk 1).

Omwille van deze en mogelijk andere afwegingen kiezen sommige zomerscholen ervoor om hetzelfde profiel medewerkers in te zetten voor de onderwijs- en vrijetijdsactiviteiten. Dit kan, bijvoorbeeld, het geval zijn in gesloten zomerscholen waarin het volledige aanbod door eigen leraren verzorgd wordt.

Kies je voor leraren van de eigen (moeder)school?

Wanneer je een **gesloten zomerschool** organiseert, heb je de keuze om leraren van de eigen school als lesgever in te schakelen. Werken met eigen leraren heeft als voordeel dat lesgevers de zomerschoolleerlingen mogelijk al kennen of vlot toegang hebben tot relevante informatie over de betrokken

leerlingen (bijvoorbeeld via het raadplegen van het leerlingvolgsysteem of het aanspreken van collega's). De lesgever kan de leerstof van de zomerschool beter laten aansluiten op het reguliere lesprogramma en op de beginsituatie van de betrokken leerlingen. Het vergemakkelijkt dus maatwerk op je zomerschool. Bovendien kan ook de doorstroom van informatie na afloop van de zomerschool eenvoudiger verlopen. Ook **open zomerscholen** kunnen ervoor kiezen om leraren van de moederscholen als lesgever aan te werven, al gelden bovengenoemde voordelen dan vooral in zomerscholen die leerlingen uit een beperkt aantal moederscholen aantrekken.

Externe lesgevers inschakelen kan andere voordelen bieden. Zo kunnen sommige leerlingen effectiever leren met een andere didactisch-pedagogische aanpak dan diegene die in hun moederschool gehanteerd werd. Externe lesgevers kunnen ook expertise meebrengen die in het eigen lerarenteam niet aanwezig is (bijvoorbeeld uitgebreide ervaring in remediëring bij leerlingen met leerstoornissen). Ook kijken lesgevers die niet aan de eigen moederschool verbonden zijn soms meer onbevooroordeeld naar leerlingen. Bij werving van externe lesgevers speelt de communicatie van de coördinator een belangrijke rol. Zo moet de focus van de zomerschool helder gecommuniceerd zijn naar de externe lesgevers. Bovendien moet er duidelijk worden afgesproken hoe relevante informatie wordt doorgegeven aan de moederschool. Externe lesgevers kunnen worden geworven binnen de scholengemeenschap of het ruimere netwerk rondom de zomerschool zoals een lerarenopleiding of andere partners die zich engageren om lesgevers te werven.

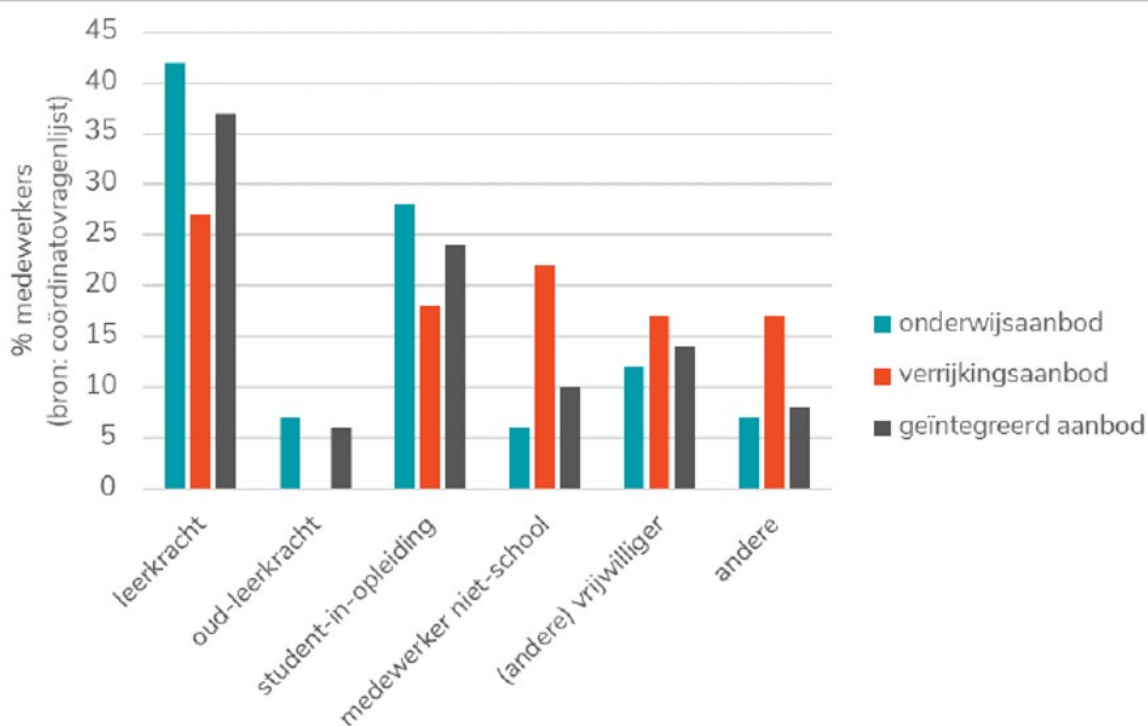

VLAAMSE ZOMERSCHOOL

De meeste zomerschoolcoördinatoren anno 2020 lanceerden een brede oproep om lesgevers te vinden. Daar waar medewerkers in de ene zomerschool gerekruteerd werden aan de hand van verschillende mediakanalen, zoals via de website of Facebook of Instagram, spraken

andere zomerscholen veelal leraren aan van de betrokken scholen. Ook de samenwerking met verschillende lerarenopleidingen valt op: de zomerschool werd gezien als een extra stagekans door een student-leraar te koppelen aan een meer ervaren leraar. Uit onderstaande grafiek blijkt dat de meeste lesgevers ervaren leraren waren, en in het bijzonder leraren van de betrokken scholen.

Profiel van de medewerkers.

Uit het Vlaamse zomerscholenonderzoek bleek dat voor de **verrijkingsactiviteiten** vaker externe begeleider werden ingezet.. Zo namen begeleiders van sportclubs, gidsen uit musea en leiders van jeugdbewegingen vaak het namiddagprogramma voor hun rekening. Het is aan te bevelen om ook deze begeleiders te betrekken in de primaire doelstellingen van de zomerschool. In kleinere zomerscholen die enkel ingericht waren voor de eigen leerlingen van de moederschool werden vooral eigen leraren ingeschakeld.

Kies je voor vrijwilligers?

In de Vlaamse zomerscholen die in 2020 werden georganiseerd waren ook een groot aantal vrijwilligers aan de slag. Hierbij denken we onder meer aan ouders en gepensioneerde leraren. Zij namen vooral ondersteunende taken op zich. Betrek dus zeker vrijwilligers om je zomerschool te faciliteren, maar zorg ervoor dat vrijwilligers niet de ruggengraat van je werking vormen. Wanneer vrijwilligers zonder pedagogisch-didactische ervaring worden ingeschakeld in het inhoudelijk programma, is het aan te raden hen een korte professionalisering aan te bieden. Lokale besturen hebben vaak ervaring met het zoeken van vrijwilligers. Zorg ervoor dat er binnen het partnerschap een organisatie is die het vrijwilligersluik afdekt, zodat afspraken ook administratief in orde zijn. Goede afspraken maken goede vrienden: alle betrokken partijen zijn gebaat bij een heldere overeenkomst. Die overeenkomst verduidelijkt de verwachtingen ten opzichte van de medewerker, bevat afspraken over de bezoldiging en verzekering, specificeert de verwachte tijdsinvestering enz. Een goed evenwicht tussen mensen die bezoldigd de werking van de zomerschool gestalte geven en vrijwillig engagement is belangrijk. Informeer je goed en tijdig over de geldende wetgeving die al dan niet beperkingen oplegt rond wie je waarvoor op welke manier mag contracteren en rond de vergoedingen die je mag uitbetalen. Denk daarbij, bijvoorbeeld, aan de zogenaamde Vrijwilligerswet die heel wat regelgeving bevat rond het werken met vrijwilligers.

3

Gepaste ondersteuning

Net zoals in een gewone school is het belangrijk ervoor te zorgen dat de lesgevers maximaal de kans krijgen om zich met hun **kerntaken** bezig te houden: het verzorgen van een effectief en inhoudelijk sterk zomerschoolaanbod. Denk dus vooraf na over hoe je hen kan ondersteunen bij het uitvoeren van deze taak. Zo kan je lesgevers bijvoorbeeld op praktisch-organisatorisch vlak ondersteunen door hen te ontlasten van kopiewerk, bepaalde administratieve taken van hen over te nemen of hen op sommige momenten extra handen in de klas te geven. Ook op pedagogisch-didactisch vlak kan ondersteuning wenselijk of zelfs nodig zijn, zeker wanneer het aandeel onervaren lesgevers in je zomerschoolteam groot is. Je kan aanspreekpunten voor didactische en pedagogische vragen inrichten, medewerkers de gelegenheid geven om samen hun lesaanbod voor te bereiden of zelfs 'vliegende' begeleiders voorzien die op vraag of proactief de ondersteuning van lesgevers op zich nemen. Ook externe partners, zoals pedagogische begeleidingsdiensten of andere ondersteuningsdiensten kunnen in dit opzicht een meerwaarde bieden.

Checklist

- Levert het wervingsproces van de zomerschool bekwame lesgevers op met relevante expertise?
- Bestaat het zomerschoolteam uit voldoende expert-leraren?
- Zijn er afwegingen gemaakt om met interne dan wel externe lesgevers te werken?
- Hebben medewerkers een heldere overeenkomst met de zomerschool?

5

PROGRAMMA

Wat is de meest effectieve manier om de doelstellingen van je zomerschool te bereiken? Die vraag staat centraal bij het uitwerken van het inhoudelijk programma van je zomerschool. Daarbij denk je niet alleen na over welke leerinhouden aan bod komen, maar ook over de meest efficiënte didactisch-pedagogische aanpak. De beste zomerscholen bieden hun leerlingen een uitdagend, aantrekkelijk en inhoudelijk sterk programma aan. In dit hoofdstuk geven we je een aantal handvatten om het programma van jouw zomerschool vorm te geven.

Als abstracte strategische doelen (bijvoorbeeld 'onze zomerschool wil de kloof tussen kansarme en kansrijke leerlingen verkleinen' of 'onze zomerschool wil leerlingen beter aan de start van het nieuwe schooljaar brengen') vertaald worden naar meer specifieke doelen, zullen die je automatisch leiden naar de juiste keuzes op vlak van je inhoudelijk programma (zie hoofdstuk 1). Uit onderzoek naar de kenmerken van succesvolle buitenlandse zomerscholen die gericht zijn op het voorkomen of wegwerken van leerachterstanden kunnen we afleiden dat hun inhoudelijke aanpak gebaseerd is op vijf pijlers⁸:

- Het programma sluit maximaal aan bij het reguliere curriculum.
- Het programma sluit aan bij de onderwijsbehoeften van de leerlingen.
- Het gebruikte lesmateriaal is kwaliteitsvol.
- Er wordt in kleine groepen gewerkt met oog voor een aangepaste didactiek.
- Lestijd wordt beschouwd als een kostbaar goed.

Zomerscholen die goed scoren op deze vijf kenmerken hebben een hogere kans om leerwinst bij hun leerlingen te realiseren. Deze leerwinst kan er vervolgens voor zorgen dat leerlingen beter voorbereid, met meer zelfvertrouwen en een hoger welbevinden aan de start van het nieuwe schooljaar verschijnen. In wat volgt, gaan we dieper in op elk van deze pijlers.

1

Dicht bij het reguliere curriculum

Het curriculum ('wat er wordt gegeven') vormt de kern van het zomerschoolaanbod. Effectieve zomerscholen bouwen hun programma zo op dat het aanbod – in het onderwijsluik, maar eventueel ook tijdens de ontspannende activiteiten – aansluiting vindt bij het geldende curriculum. Een bijspijker cursus chemie richt zich op de doelen die voor chemie worden gesteld. Praktijkvakken oefenen de vaardigheden die aan bod komen in toekomstige of eerdere praktijklessen. Bij rekenen oefen je die kennis en vaardigheden die nodig zijn om het schooljaar aan te vatten. Dit betekent echter niet dat de zomerschool een exacte kopie dient te zijn van de onderwijsaanpak in de moederschool. Zoals ook al beschreven in het inleidend hoofdstuk, biedt de zomerschool de kans om enigszins buiten de lijnen te kleuren. Er kunnen andere lesmaterialen gebruikt worden en didactisch kunnen er andere keuzes gemaakt worden. Het sluit ook niet uit dat, afhankelijk van de doelen van je zomerschool, leerlingen proeven van andere inhouden in het kader van verrijking of ontspanning.

8 Zie o.a. McEachin, Augustine & McCombs, 2016

2 Op maat van de onderwijsbehoeften van de leerlingen

Uiteraard kan je in de loop van een zomerschool niet alle inhoud uit het reguliere curriculum de revue laten passeren. Daarom is het belangrijk **gerichte keuzes** te maken: beter uitgebreidere instructie en oefening rond een beperkt aantal lesinhouden, dan een groot aantal lesinhouden vluchtig aanraken zonder dat de instructie en oefening voldoende diepgaand zijn om echte leerwinst te creëren. Dit wordt bevestigd in onderzoek waarin zogenaamde secundaire leerresultaten werden gemeten (zoals de vooruitgang van de leesprestaties tijdens een zomerschool gericht op wetenschappen). Het hoeft niet te verbazen dat men geen vooruitgang vond voor de leesprestaties, aangezien de inhoud van het programma meer op wetenschap dan op leesonderwijs is gericht. Zomerscholen boeken vooral leerwinst bij de topics die expliciet behandeld worden⁹.

Bij de keuze van specifieke lesinhouden laat je je best vooral leiden door de onderwijsbehoeften van de leerling. Leerlingen die, bijvoorbeeld, naar de zomerschool komen om een taalachterstand aan te pakken, verwachten een programma dat aansluit bij die verwachtingen. Als de moederschool voldoende informatie doorgaf – en deze informatie eventueel aangevuld werd met een gepaste diagnostische startevaluatie – kunnen de belangrijkste individuele behoeften van de leerlingen in kaart gebracht worden. We verwijzen graag naar hoofdstuk 7 voor mogelijke strategieën om vooruitgang van de leerlingen in kaart te brengen.

3 Kwaliteitsvolle en uitdagende leermiddelen

Vlaamse zomerscholen gebruikten vaak zelfgemaakte of zelf samengestelde leermiddelen. Extra oefenblaadjes uit bestaande handboeken, een zelfgemaakte zomercursus, een online leeromgeving: variatie troef! Gebruik bij voorkeur didactische **leermiddelen waarvan aangetoond is dat ze werken of zouden kunnen werken**. Het gaat dan om methoden en technieken waarvan de effectiviteit bijvoorbeeld al werd aangetoond via wetenschappelijk onderzoek en/of die gebaseerd zijn op aanvaarde theorieën, ervaring en inzichten. Wanneer jouw zomerschool haar leerlingen bijvoorbeeld beter wil leren begrijpend lezen, kan je aan de slag met de didactische principes uit de praktijkpublicatie *Sleutels voor effectief begrijpend lezen van de Vlaamse Onderwijsraad* (Vlor¹⁰). Een andere bron van lesmaterialen voor zomerscholen is Klascement. Daar kan je per vak, doelgroep enz. bladeren door lesmaterialen die geüpload werden door tal van scholen, organisaties en zomerschoollesgevers.

Expert-leraren zijn meestal vertrouwd met manieren om hun didactisch repertoire aan te passen op basis van de resultaten uit tussentijdse evaluaties. Zo is verlengde instructie (extra uitleg in kleine groepjes of met de individuele leerling) een uitstekende methodiek om leerlingen toch over de streep te krijgen.

⁹ McCombs et al, 2019

¹⁰ Gobyn et al, 2019

VLAAMSE ZOMERSCHOOL

Er worden vaak zomerscholen georganiseerd voor leerlingen uit een specifieke doelgroep. Zo werden er in 2020 een aantal zomerscholen voor leerlingen uit de Onthaalklas voor Anderstalige Nieuwkomers (OKAN) georganiseerd of voor ex-OKAN-leerlingen die ondertussen in het regulier onderwijs toeven.

Hoe pakte een succesvolle OKAN-zomerschool het aan? Een coördinator aan het woord: "Onze zomerschool kon je een succes noemen. De leerlingen kwamen graag en vaak! Ze kregen gedurende twee weken les, de eerste week vooral wiskunde en techniek, de tweede week vooral Nederlands. Ons doel was om onze eigen leerlingen voor te bereiden op een overstap naar het regulier secundair onderwijs. Daarom hebben we doelbewust geen speelpleinwerking-achtig programma in elkaar gebokst. De leraren van de eigen OKAN-school gaven er les. De ervaring van onze leraren met die doelgroep is een pluspunt en het kon ook onze leerlingen overtuigen om de zomerschool te volgen! Onze leraren bepaalden zelf de inhoud en de lesmaterialen. Ze kregen tijdens de les assistentie van student-leraren uit de lerarenopleiding. Doordat de zomerschool pas laat gepland kon worden, was het niet eenvoudig om alles geregeld te krijgen. We konden wel genieten van de welgekomen hulp van het centrale bestuur. Zij hebben ervoor gezorgd dat onze leerlingen in de namiddag van een gevarieerd vrijetijdsaanbod konden genieten en zorgden ook voor de extra begeleiders voor die activiteiten. Wat één van de mooiste onbedoelde realisaties van de zomerschool was? Onze leraren werkten samen met leraren uit het regulier onderwijs om te overleggen wat de essentiële leerdoelen waren die we tijdens de zomerschool vooraf konden behandelen als een vorm van **pre-teaching**. Mensen die op een paar honderd meter van mekaar lesgeven tijdens het schooljaar gingen nu in overleg over deze kwetsbare leerlingen, iets waar we in een normaal schooljaar niet altijd in slagen."

4

In kleine groepen

Zomerscholen zijn succesvoller als ze inspelen op de beginsituatie en de behoeften van hun leerlingen. Door leerlingen bij aanvang van de zomerschool te verdelen in groepen (klassen) van maximaal 10 à 12 leerlingen, kan je ervoor zorgen dat er meer gelegenheid en ruimte is voor **maatwerk**. In een kleine groep kan je het niveau en de inhoud van instructie flexibeler aanpassen aan de groep leerlingen voor je. Individuele uitleg heeft uiteraard het meeste effect, al is dat praktisch vaak moeilijk haalbaar. Probeer daarom regelmatig kleinere niveaugroepen te vormen van 3 à 6 leerlingen wanneer er gelegenheid is om de andere leerlingen zinvol zelfstandig aan het werk te zetten. Assistentie van extra lesgevers, student-leraren of gepensioneerd leraren zorgt ook voor extra handen in de klas waardoor meer gepersonaliseerde instructie mogelijk wordt.

Groeper je homogeen of heterogeen?

Er is geen gouden regel voor groeperingsvormen: het is aan de zomerschool om vooraf het doel van de samenstelling van de groepen te bepalen. Wanneer je **homogene groepen** maakt, of groepen met grotendeels dezelfde voorkennis, kunnen de leerlingen sneller aan de slag en kan je met éénzelfde instructie het merendeel van de leerlingen bereiken. Anderzijds kan een **heterogene groep** (groepen met grotere verschillen in voorkennis) leiden tot meer discussies, samenwerking en diepgaand leren maar deze groep zal waarschijnlijk trager werken en meer flexibiliteit in instructie vragen van de leraar. Het is uiteraard ook mogelijk om klasdoorbrekend van groep te veranderen zodat leerlingen niet steeds met dezelfde leerlingen in een groep zitten. Soms kan willekeurige groepering en door leerlingen gekozen groepen ook worden gebruikt om de groeperingsstrategie te variëren.

5

Tijd als het meest kostbare goed

De zomerschool moet voldoende leerkanalen bieden. Zig Engelmann, een Amerikaans onderwijskundige, sprak over lestijd als het meest kostbare goed. “De klok is je grootste vijand, vooral als je werkt met leerlingen uit minder kansrijke milieus. Elke keer de klok tikt, tikt ze in het voordeel van de kansrijke kinderen en tikt ze in het nadeel van de minder kansrijke kinderen.” Hij doelde hiermee op het feit dat kinderen uit meer kansrijke milieus vaak ook thuis ondersteuning krijgen in de vorm van extra uitleg of bijles over de leerstof. Kansen die kinderen uit minder kansrijke milieus minder vanzelfsprekend krijgen, vandaar het pleidooi om de **lestijd maximaal te gebruiken**.

Hoewel het effect niet lineair is, spreekt het voor zich dat wanneer leerlingen 20 uur bijvoorbeeld rekenen oefenen, zij meer kans hebben om de leerstof te beheersen dan wanneer ze slechts twee uur rekenen voorgeschoteld krijgen. Aangezien de typische zomerschooldag korter is dan de normale schooldag én er vaak leerlingen toeven met specifieke onderwijsbehoeften, is het geboden onderwijs dus idealiter **doelgericht en efficiënt**. Hoeveel uren er exact nodig zijn om ook écht het verschil te maken is niet op voorhand te bepalen. Dat hangt uiteraard af van de beginsituatie van de leerlingen en de doelstellingen van je programma. De Vlaamse zomerscholen die in 2020 georganiseerd werden, duurden gemiddeld 10 lesdagen, terwijl buitenlandse zomerscholen vaak tot zes weken duren.

Het verrijkingsaanbod

Heel wat zomerscholen in Vlaanderen zetten, naast de specifieke schoolse component, ook in op een verrijkingcomponent. Verrijkingprogramma's creëren vanuit internationaal perspectief vooral de gelegenheid om kinderen uit alle sociale klassen in aanraking te laten komen met culturele, sportieve en sociale activiteiten. Wanneer kwaliteitsvol, kunnen deze programma's kinderen helpen de zogenaamde **kansenkloof (opportunity gap) te overbruggen**. Onderzoek toont aan dat kinderen uit gezinnen met een lager inkomen minder toegang hebben tot onderwijskundige materialen (schoolboeken, digitale leeromgevingen ...) dan hun leeftijdsgenoten uit gezinnen met een hoger inkomen. Daarnaast hebben deze kinderen ook minder kans om zich bezig te houden met verrijkingactiviteiten, zoals kunst- of muzieklessen, ze reizen minder vaak en ze bezoeken minder vaak educatieve locaties zoals musea, dierentuinen en bibliotheken. Dat verschil in kans tekent zich nog extra af tijdens de zomermaanden.

Naast het helpen dichten van die kansenkloof, is het verrijkingprogramma bedoeld om de zomerschool extra fris en boeiend te maken en houden voor de leerlingen, zodat ze consequent de zomerschool zouden bijwonen. Voor deze activiteiten werd vaak aansluiting gezocht met externe partners (zie hoofdstuk 3). In het verrijkingprogramma van de Vlaamse zomerscholen die in 2020 werden georganiseerd zagen we een variatie aan activiteiten (zwemmen, zeilen ...) en bezoeken (aan musea, boerderijen, dierentuinen, botanische tuinen, wetenschapscentra ...). Een aantal zomerscholen hield een slotevenement om gastsprekers zoals brandweermannen, wetenschappers en politieagenten het woord te geven, waardoor de zomerschool aansluiting vond bij de lokale gemeenschap. Tot slot bleek uit de evaluatie dat lesgevers en leerlingen over het algemeen het gevoel hadden dat het bieden van de verrijkingactiviteiten sterk werd gewaardeerd. De activiteiten ondersteunden de persoonlijke ontwikkeling en het zelfvertrouwen van de leerlingen. Sommige zomerscholen boden verschillende opties aan zodat leerlingen op basis van interesses konden kiezen. Een lesgever vertelde ons: "Dit is geweldig. Ik zie kinderen groeien op een manier die ik niet op papier kan vastleggen."

VLAAMSE ZOMERSCHOOL

Verrijkingsactiviteiten kunnen ook expliciet gekoppeld zijn aan de doelen van de zomerschool en het niveau van louter ontspannende activiteiten ver overstijgen. Als bijvoorbeeld taalverwerving een doel is, dan kunnen eventuele sportieve activiteiten ook 'talig' worden inge-

kleed. Als rekenen een doel is, dan kan het een bezoek aan het dierenpark ook een aantal sommen in realistische contexten bevatten. De aangereikte leerstof toepassen in verschillende contexten (in de klas maar ook daarbuiten) is een meerwaarde. Hands-on activiteiten kunnen ook nuttig zijn bij het versterken van de schoolse inhoud. Op die manier bieden lesgevers leerlingen de mogelijkheid om het geleerde toe te passen in spelletjes, projecten, digitale toepassingen enz. We benadrukken dat leren ook actief kan zijn zonder dat er fysieke activiteit aan te pas komt: onderschat de kracht van een enthousiaste leraar niet die door interactieve vraagstelling en actieve participatie leerlingen diep laat nadenken.

Een coördinator getuigt: "Voor het verrijkingaanbod hebben we ons eerst afgevraagd 'wat willen we doen' en dan zijn we gaan kijken met wie we daarvoor zouden gaan samenwerken. We kozen voor een samenwerking met externen, zoals de bibliothecaris – de leerlingen gaan enkele keren naar de bib – sportmonitoren en STEM van de hogeschool, de techniek- en wetenschapsacademie. Wij hebben hen gevraagd om de namiddagen in te vullen. Bij STEM hebben we samen besproken wat we nuttig zouden vinden om te doen. De sportdienst heeft het aanbod zelf uitgewerkt. Geocache hebben we ook wel zelf aangereikt, net zoals het bezoek aan een museum. Een lesgever uit de zomerschool was verbaasd dat een aanzienlijk deel van zijn zomerschoolleerlingen nog nooit een bepaald belangrijk museum in de stad hadden bezocht. Het heeft me doen inzien dat heel wat leerlingen er nog nooit geweest zijn en we dit niet als vanzelfsprekend mogen beschouwen."

BUITENLANDSE ZOMERSCHOOL

Zomerscholen helpen leerlingen ook bij het ontwikkelen van zogenaamde metacognitieve vaardigheden (leren over hoe te leren, door bijvoorbeeld te leren hoe je kan plannen, hoe je notities neemt tijdens de les, hoe je een schets maakt of hoe je studeert voor een toets). Leerlingen weten vaak niet goed hoe ze moeten leren. Ook studeerstrategieën worden best expliciet aangeleerd en geoefend in de context van het vak. Hieronder zie je het voorbeeld van een dagplanning die vakgebonden instructie rond metacognitie integreerde in het programma, gebaseerd op een zomerschool in Boston¹¹.

ZOMERSCHOOLPROGRAMMA			
MAANDAG	TEAM 1	TEAM 2	TEAM 3
9:15 – 9:30	Openingsactiviteit		
9:30 – 10:10	Taal	Taal	Rekenen
10:20 – 10:50	Teambuilding		
10:50 – 11:30	Taal	Rekenen	Taal
11:30 – 12:10	Rekenen	Taal	Taal
12:10 – 12:40	Lunch		
12:40 – 13:10	Keuze tussen drie ontspannende activiteiten: bosspelen, muziek & jamming, iPlay computergametornooi		
13:10 – 14:20	Rekenen in niveaugroepen & leren leren		
14:20 – 14:35	Snack		
14:35 – 16:10	Zwemmen	Zwemmen	Esthetica & creatieve opdrachten
16:10 – 16:20	Afsluitende dagactiviteit		

Checklist

- Is de inhoud van het programma afgestemd op het curriculum?
- Kan de inhoud van het programma behandeld worden in de beschikbare instructietijd?
- Biedt het programma mogelijkheden om verrijgingsactiviteiten te integreren?
- Is het lesmateriaal beschikbaar voordat de zomerschool start?

11 <https://www.wallacefoundation.org/knowledge-center/summer-learning/toolkit/pages/default.aspx>

6

EVALUATIE

Dankzij een kwaliteitsvolle evaluatie krijgen leerlingen de feedback en instructie die ze verdienen. Voor alle duidelijkheid: we hebben het hier niet over grootschalige toetsing of examens met een summatief karakter. **De evaluatie in de zomerschool heeft als doel om te bepalen waar een leerling staat in het leerproces.** Ze staat in het teken van het bepalen van de beginsituatie, het opvolgen van de vorderingen en het doorspelen van de noodzakelijke info naar de school van het volgende schooljaar. Daarnaast stelt die informatie de zomerschool ook in staat zichzelf te evalueren.

Evalueren kan op tal van manieren, met een waaier aan evaluatietools zoals diagnostische tests, gesprekken, observaties, logboeken, portfolio's enz¹². Aanvullende informatie over de voortgang van de leerlingen kan naast formele ook uit informele evaluaties bestaan. De evaluatie spitst zich uiteraard helemaal toe op de doelen die de zomerschool wenst te bereiken (zie hoofdstuk 3). Wees je bewust dat het niet gaat om deze tools an sich, maar wel of je hiermee de juiste informatie krijgt om valide uitspraken te doen over je doelen. Evaluatie is het doeltreffendst wanneer die geïntegreerd deel uitmaakt van het zomerschoolprogramma en geen onrealistische hoeveelheid tijd (van lesgever en leerling) in beslag neemt.

1 De beginsituatie in kaart

De moeilijkheidsgraad van de leerinhouden en het tempo van de lessen worden bepaald door de beginsituatie van de leerling. Daarom is het belangrijk om bij aanvang van de zomerschool zicht te krijgen op die beginsituatie.

- Er mag verondersteld worden dat de moederschool voldoende informatie over de beginsituatie van de leerling doorgeeft. De moederschool kan bijvoorbeeld een informatiefiche meegeven waarin de belangrijk-

ste informatie voor de zomerschoollesgever staat gebundeld. Die informatie over sterktes en zwaktes van de leerlingen kan verzameld worden via klassenraden of vakleraren. Bij open zomerscholen speelt de coördinator of een externe partner soms een rol bij het doorspelen van relevante informatie.

- Wanneer leerlingen deelnemen aan een zomerschool waar heel specifieke leerdoelen worden bijgewerkt, kan een starttest (of een diagnostische test) worden afgenomen om hun basiskennis- en vaardigheden te meten. De informatie uit die starttest bepaalt welke kennis of vaardigheden de nadruk moeten krijgen tijdens de instructie. Hoe concreter de doelen van de zomerschool, hoe gemakkelijker om een passende evaluatie te voorzien. Begin dus met het einde in gedachten. Pedagogische begeleidingsdiensten kunnen gecontacteerd worden om een aantal (gevalideerde) standaardtesten ter beschikking te stellen. Voor de evaluatie van taalcompetenties in lager en secundair onderwijs kan ook inspiratie gevonden worden in de Toolkit breed evalueren. Meer informatie over gestandaardiseerde toetsen voor scholen vind je op deze [webpagina](#) voor scholen van Onderwijs Vlaanderen.
- Sommige zomerscholen houden intake-gesprekken met leerlingen en hun ouders. Deze gesprekken schetsen vaak een rijk beeld van de beginsituatie van de leerling.
- Lesgevers van zomerscholen en leraren van reguliere scholen kunnen een gemeenschappelijk planningsmoment bijwonen om bijvoorbeeld de inhoudelijke programmering van de zomerschool af te stemmen op de verwachte behoeften van de school of samen te werken met leraren om materialen uit te wisselen. Of soms gewoon op een informele manier te praten over de sterktes en zwaktes van de leerling.

12 Zie o.a. [Toolbox](#) formatieve evaluatie van de Karel de Grote-hogeschool.

VLAAMSE ZOMERSCHOOL

Twee coördinatoren van grote zomerscholen schetsen waarom de samenwerking met de moederscholen belangrijk was om de beginsituatie in kaart te brengen. “De intense samenwerking met de moederscholen is een grote meerwaarde geweest voor ons om de klassen in te delen. Zo hebben we informatie gekregen van de school over de behoeften van de leerlingen (bijvoorbeeld over de leerinhouden waarvoor deze leerling de grootste achterstand heeft opgelopen). Dankzij die informatie konden we leerlingen groeperen en hebben we ook zeer gericht kunnen remediëren.”

“Wij hebben gemerkt hoe belangrijk die samenwerking met de moederschool is. Wij lieten vooraf een infofiche invullen over de leerling, maar merkten dat dat vaak toch niet klopte of te snel werd ingevuld. In de toekomst willen we hier dan ook meer op inzetten, en uitgebreid gaan samenzitten met de leraren zelf en/of de klassenraden om die behoeften van de leerlingen beter in kaart te kunnen brengen. Dat gaat ervoor zorgen dat we de beperkte tijd die we hebben in de zomerschool veel nuttiger zullen kunnen besteden en meteen de juiste leerstof op de passende manier kunnen aanbieden aan elke leerling. Ook om de wederzijdse verwachtingen van de zomerschool goed door te spreken en af te stemmen, lijkt ons dit zeker een meerwaarde.”

2 Zicht op de vorderingen

Tussentijdse, laagdrempelige evaluatie kan gebruikt worden om de inhoud, het tempo en de aanpak aan te passen, in een één-op-één-setting of in kleine groepjes.

- Tijdens een les kunnen lesgevers gebruik maken van laagdrempelige basistechnieken zoals tussentijdse vragen en observatie om na te gaan of de leerlingen alles begrepen hebben. De volgende les of lesfase worden leerlingen op basis hiervan gehegroepeerd, krijgen ze extra instructie enz.

- Leerlingen en lesgevers krijgen zicht op de vorderingen door het werk dat leerlingen tussendoor maken te voorzien van feedback. Oefeningen tijdens de les kunnen nuttige informatie geven over de voortgang en kunnen de lesgever wijzen op de onderdelen waar extra ondersteuning nodig is. Je kan jezelf als lesgever tussendoor beoordelen, je kan leerlingen zichzelf laten beoordelen aan de hand van uitgewerkte voorbeelden, je kan leerlingen elkaar laten beoordelen enz. Meer informatie over feedback die leerlingen aan het denken en aan het werk zet, kan je o.a. vinden in het boek *Feedback in de klas*¹³.

VLAAMSE ZOMERSCHOOL

Verschillende zomerscholen maakten gebruik van een individueel zomerschoolschriftje. Lesgevers gebruikten het als een tussentijds logboek per leerling om bijvoorbeeld de rekenvaardigheden te evalueren en de vaak voorkomende fouten die een leerling maakte bij te houden. Het schriftje werd in sommige scholen ook gebruikt als communicatie-instrument met de leraar in de moederschool, met de ouders en met de leerling zelf. Nog andere scholen gebruikten het ook als portfolio, waar leerlingen hun werk in stopten, reflecties schreven enzovoort.

Voorbeeld van een zomerschoolschriftje.

NAAM KIND	DATUM
Wat leerde ik op de zomerschool?	De leerkracht vond het top!
Onderwerp en persoonsvorm vinden	Goed gewerkt!
Tafels van vermenigvuldiging: 7, 8 en 9	Morgen oefenen we verder op de tafel van 7

VLAAMSE ZOMERSCHOOL

In een zomerschool voor lager onderwijs werd gewerkt rond technisch en begrijpend lezen voor leerlingen die van het derde leerjaar naar het vierde leerjaar overstapten. De ervaren lesgever werd bijgestaan door een student-leraar. De co-teaching bood grote voordelen voor de didactische aanpak en tussentijdse evaluatie. De lesgever getuigt: "Op het einde van de ochtend doen we een gemeenschappelijke leesoefening waarbij elke leerling een stukje hardop leest en probeert om vragen te beantwoorden. De volgende dag vormt die evaluatie het startpunt van hun instructie. Op basis van hoe de leerlingen vorderen, worden ze 's anderendaags in drie kleine subgroepjes geplaatst op hun niveau. De sterkste groep krijgt vooraf van mij beknopt uitleg waarover de tekst gaat, ik fris hun voorkennis even op. Daarna gaan ze snel zelfstandig aan de slag. In de tweede groep besteed ik de meeste tijd: daar vul ik de instructie wat grondiger aan en lezen we de tekst ook samen. In de derde groep wordt aanvullend ook extra aandacht besteed aan het technisch lezen. Als leerlingen de zinnen niet kunnen lezen, kunnen ze ze immers ook niet begrijpen. Bij die laatste groep blijft de student-leraar heel de tijd aanwezig en ondersteunt ze de individuele leerling."

3

Een goede overdracht

Na afloop van de zomerschool is een goede overdracht over de vorderingen van een leerling een meerwaarde voor leerling, ouder, zomerschool en moederschool. Die uitwisseling van informatie over de leerling en vorderingen hoeft zeker geen helse administratieve klus te worden. Een **warmer, duidelijke overdracht van informatie** geniet bij velen de voorkeur. Dankzij de juiste informatie over de leerling en zijn vorderingen kan de leraar in de reguliere lessen beter de link leggen met wat de leerling tijdens de zomerschool heeft geleerd. Zowel de leerling als de ouders krijgen zicht op de vorderingen. Dezelfde tools als eerder beschreven kunnen ingezet worden om een accuraat beeld te krijgen van de vorderingen van de leerlingen.

- Met een eindevaluatie weet niet enkel de leerling, maar weten ook de leraar en de moederschool wat het resultaat was van de zomerschool en welk vervolg ze er eventueel aan kunnen breien. Nauwkeurige conclusies over het leren van leerlingen zijn afhankelijk van de kwaliteit van de toetsen. Test de toets wat beoogd werd (validiteit)? Zou een beoordeling op ander tijdstip of door andere beoordelaar identieke resultaten opleveren (betrouwbaarheid)? Krijgt de leerling voldoende informatie over de vorderingen (feedback)? Krijgt elk kind dezelfde kans op objectieve beoordeling, los van vooroordelen (objectiviteit)?
- Evaluaties kunnen uiteraard ook non-cognitieve aspecten in kaart brengen. Dat kan via laagdrempelige evaluatievormen zoals (informele) gesprekken met leerlingen en ouders, een enquête die in kaart brengt hoe leerlingen zich voelen en of ze meer zelfvertrouwen hebben opgebouwd enz.

BUITENLANDSE ZOMERSCHOOL

Zomerscholen werken met laagdrempelige logboeken die dienen om informatie over de zomerschool te delen tussen de leraren van de moederschool en de lesgevers van de zomerschool. Na afloop van de zomerschool bevat het logboek de nodige informatie over de vorderingen van de leerling. Ook voor ouders kan dit nuttige informatie opleveren. Het logboek kan daarnaast ook informatie bevatten over verwerkingsopdrachten, leerstof waar de leerling tijdens de zomerschool mee worstelde of de aanpak die het meest effectief blijkt voor de leerling. De coördinator dient bij de ontwikkeling van dit logboek nauw samen te werken met alle betrokken lesgevers van de zomerschool.

	INFORMATIE VAN DE LESGEVERS VAN DE ZOMERSCHOOL			
Datum of periode				
Aanwezigheid leerling	(Bijna) altijd	Soms afwezig	Vaak afwezig	Niet/wel stipt
Per vak	Taal		Rekenen	
Behandelde onderwerpen				
Verwerkingsopdrachten				
Evaluatievormen				
Globale indruk				
Gedrag				
Andere commentaren				

Dit zijn uiteraard slechts voorbeelden van hoe geëvalueerd kan worden. In een evaluatieplan dat opgesteld wordt voor de hele zomerschool kunnen de evaluatiedoelstellingen en -methoden worden opgenomen, evenals de tijdstippen en de manier waarop geanalyseerd en teruggekoppeld wordt (zie voorbeeld). Lesgevers kunnen de tools kiezen waarbij ze zich prettig voelen en die de informatie verzamelen die ze kunnen gebruiken om de instructies op de meest efficiënte manier aan te passen, uiteraard steeds met de doelstellingen van de zomerschool in het achterhoofd.

4

Begeleiding tijdens het schooljaar

Leerlingen die na de zomerschool het reguliere schooljaar aanvatten doen dat met enig voordeel en dat geeft zowel de school als de leerling een gevoel van vertrouwen. **Het voordeel van de zomerschool blijkt echter in de loop van het schooljaar weg te ebben indien de leerlingen bij wie de nood aan ondersteuning het grootste is, niet blijvend van ondersteuning kunnen genieten**¹⁴. Een zomerschool is dus geen wonderoplossing en heeft enkel een effect op lange termijn, wanneer ondersteuning ook nadien wordt verdergezet.

Tutoring (of bijles) is een effectief hulpmiddel om ook tijdens het schooljaar het leren verder te ondersteunen. Tutoring houdt in dat je, net zoals in een zomerschool, extra leerkansen biedt, vaak één-op-één of in kleine groepjes. Het vervangt geen normale les maar wordt bijkomend ingericht in het schooljaar. Het vult dus het normale onderwijs aan, in plaats van het te vervangen. Tutoring blijkt het meest effectief als het op school wordt georganiseerd, meer dan buitenschools. Er is ontzettend veel variatie in de mogelijke dosering, maar een effectieve bijles duurt zelden langer dan een uur, ze wordt één tot vier keer per week gegeven, en per vak zelden meer dan 20 weken op rij. Vaak stopt een leerling met de bijles wanneer de achterstand is bijgebeend. Idealiter wordt het aantal leerlingen in de tutorgroep klein gehouden (één tot drie leerlingen, zeker niet meer dan zeven leerlingen). Ook bijles op afstand zit in de lift dankzij de ervaringen met de periode van afstandsonderwijs.

5

Zomerschool in de spiegel

Na afloop van de zomerschool is het opportuun om een eigen evaluatie uit te voeren van de zomerschool en de effecten ervan op de leerlingen. **De bevindingen van deze evaluaties** kunnen worden gebruikt om de kwaliteit van een volgende editie van de zomerschool te verbeteren. Dankzij de interne evaluatie kan je oplossingen bedenken voor vastgestelde problemen. Je kan de ideale omstandigheden formuleren waarin het programma het meest effectief is en je kan zelfs vergelijkingen maken met andere zomerscholen. De bevindingen kunnen bijzonder waardevol zijn bij het nemen van langetermijnbeslissingen over welke strategieën en programma's al dan niet moeten worden voortgezet. Een zomerschool kan zichzelf intern evalueren op basis van volgende gegevens:

- de evaluaties van de vorderingen van de leerlingen;
- de aanwezigheden van de leerlingen;
- de kwaliteit van de lessen;
- de tevredenheid van de leerlingen, ouders, lesgevers, vrijwilligers en andere betrokkenen via bijvoorbeeld enquêtes of gesprekken;
- ...

Nadat de zomerschool de gegevens heeft verzameld, wacht een zorgvuldige analyse. Die analyse moet duidelijk maken hoe het zomerschoolprogramma eventueel kan worden verbeterd. De school moet een goed beeld opmaken van hoe het programma uitgevoerd werd. Zij moet ook patronen in de gegevens ontdekken die wijzen op probleemgebieden, zoals onregelmatige aanwezigheid op bepaalde dagen van de week.

14 Dietrichson, Bog, Filges, & Jorgenson, 2017

Checklist

- Stemmen de methoden en het doel van de evaluatie overeen met het programma en de doelen van je zomerschool?
- Heb je een plan van aanpak qua evaluatie?
- Op welke manier breng je de beginsituatie van de leerlingen in kaart?
- Hoe krijg je zicht op de vorderingen?
- Op welke manier verloopt de communicatie tussen de moederschool en de zomerschool?
- Hoe evalueer je je eigen zomerschool na afloop?

VERKLARENDE WOORDENLIJST

Moederschool

De moederschool van een leerling is de school waar deze leerling het afgelopen schooljaar zat en waar hij na de zomervakantie les zal volgen. Beide scholen hoeven uiteraard niet dezelfde te zijn. In geval van een schoolverandering, heeft een leerling dus niet één, maar twee moederscholen.

Gesloten zomerschool

Een gesloten zomerschool biedt een aanbod aan de leerlingen van één enkele school en wordt (meestal) georganiseerd door de moederschool van de betreffende leerlingen.

Open zomerschool

Een open zomerschool biedt een aanbod aan de leerlingen van meerdere scholen. Een open zomerschool kan ervoor kiezen om helemaal niet te selecteren op basis van de moederschool waar de leerlingen vandaan komen (volledig open zomerschool) of ze kan haar aanbod richten op de leerlingen van een beperkt aantal specifieke moederscholen (semi-open zomerschool).

Pre-teaching

Pre-teaching verwijst naar de instructie die een leerling of een groep leerlingen voorbereidt op de leerinhoud die later zal komen. De instructie wordt dus gegeven vóór de eigenlijke les.

Verrijkingsactiviteiten

Met verrijkingsactiviteiten worden culturele, sportieve of sociale activiteiten bedoeld die deel uitmaken van het zomerschoolprogramma. Ze kunnen louter ontspanning als doel hebben, maar ook expliciet gericht zijn op het bereiken van de doelen van de zomerschool. In dit laatste geval gaat het vaak om onderwijsactiviteiten die niet binnen de context van een klaslokaal georganiseerd worden.

Zomerschool

In een zomerschool staat het intentioneel leren van schoolse kennis en vaardigheden centraal. Er wordt zoveel mogelijk doelgericht en effectief gewerkt aan een beperkt aantal leerdoelen uit het reguliere curriculum. Ook louter ontspannende activiteiten kunnen een plaats hebben in een zomerschool, maar ze krijgen niet de nadruk.

Curriculum

Een curriculum is een opsomming van leerstof die beheerst moet worden, vaak vertaald in een lijst met te behalen onderwijsdoelen. In het lager en secundair onderwijs bedoelt men vaak de eindtermen en leerplandoelen die leerlingen moeten behalen.

REFERENTIES

Voor een uitgebreide referentielijst verwijzen we graag naar het wetenschappelijk rapport.

- Augustine, C. H., McCombs, J. S., Pane, J. F., Schwartz, H. L., Schweig, J., McEachin, A., & Siler-Evans, K. (2016). *Effects of voluntary summer learning programs on low-income urban youth*. Santa Monica, CA: RAND Corporation.
- Beckett, M., Borman, G., Capizzano, J., Parsley, D., Ross, S., Schirm, A., & Taylor, J. (2009). Structuring out-of-school time to improve academic achievement (NCEE 2009–012). Washington, DC: U.S. Department of Education, Institute of Education Sciences, National Center for Education Evaluation and Regional Assistance.
- Borman, G. D., & Boulay, M. (Eds.). (2004). *Summer learning: Research, policies, and programs*. Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Coe, R., Rauch, C., Kime, S., & Singleton, D. (2020). Great teaching toolkit evidence review. Cambridge: Evidence Based Education. Retrieved from <https://cta-redirect.hubspot.com/cta/redirect/2366135/b744deb4-ee1c-4eb8-a391-131c293792a6>
- Cooper, H., Charlton, K., Valentine, J. C., & Muhlenbruck, L. (2000). Making the most of summer school: A meta-analytic and narrative review. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 65(1, Serial No. 260).
- Creemers, B. P. M., & Kyriakides, L. (2011). Improving quality in education: Dynamic approaches to school improvement. Routledge: UK. <https://doi.org/10.4324/9780203817537>
- Dietrichson, J., Bøg, M., Filges, T., & Klint Jørgensen, A. M. (2017). Academic interventions for elementary and middle school students with low socioeconomic status: A systematic review and meta-analysis. *Review of Educational Research*, 87(2), 243-282.
- Gobyn, S., Merchie, E., De Bruyne, E., De Smedt, F., Schiepers, M. S., Vanbuel, M., ... & Van Keer, H. (2019). *Sleutels voor effectief begrijpend lezen. Inspiratie voor een eigentijdse didactiek in het basisonderwijs*. Vlor. <https://www.vlor.be/publicaties/praktijkgericht-onderzoek/sleutels-voor-effectief-begrijpend-lezen>
- Haelermans, C., J. Ghysels, M. Monfrance, I. Rud & W. Groot (2017). Procesevaluatie lentescholen en effectanalyse lente- en zomerscholen 2016. TIER Research Report. Maastricht University, Februari 2017.
- Hall, G., Poston, K., & Dennehy, J. (2017). Summer learning programs: Investigating strengths and challenges. In N. Deutsch (Ed.), *After-school programs to promote positive youth development* (pp. 1–20). Cham: Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-319-59141-4_1
- Kidron, Y., & Lindsay, J. (2014). *The effects of increased learning time on student academic and nonacademic outcomes: Findings from a meta-analytic review (REL 2014-015)*. Washington, DC: Regional Educational Laboratory Appalachia, National Center for Education Evaluation and Regional Assistance, Institute of Education Sciences, U.S. Department of Education.
- Kim, J. S., & Quinn, D. M. (2013). The effects of summer reading on low-income children's literacy achievement from kindergarten to grade 8: A meta-analysis of classroom and home interventions. *Review of Educational Research*, 83(3), 386-431. <https://doi.org/10.3102/0034654313483906>
- Lauer, P. A., Akiba, M., Wilkerson, S. B., Apthorp, H. S., Snow, D., & Martin-Glenn, M. L. (2006). Out-of-school-time programs: A meta-analysis of effects for at-risk students. *Review of educational research*, 76(2), 275-313. <https://doi.org/10.3102/00346543076002275>
- Lewis, C. P. (2004). *The relation between extracurricular activities with academic and social competencies in school age children: A meta-analysis*. College Station: Texas A&M University.
- McCombs, J.S., Augustine, C.H., Schwartz, H.L., Bodilly, S.J., McInnis, B., Lichter, D.S., Cross, A.B. (2011). *Making summer count: How summer programs can boost children's learning*. Santa Monica, CA: RAND Corporation.
- McCombs, J. S., Augustine, C. H., Unlu, F., Ziol-Guest, K. M., Naftel, S., Gomez, C. J., Marsh, T., Akinniranye, G., & Todd, I. (2019). *Investing in successful summer programs: A review of evidence under the Every Student Succeeds Act*. Santa Monica, CA: RAND Corporation. https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR2836.html
- McEachin, A., Augustine, C., & McCombs, J. (2016). Best practices in summer programming. In K. Alexander, S. Pitcock & M. Boulay (Eds.), *The summer slide: What we know and can do about summer learning loss* (pp. 193-207). New York, NY: Teachers College Press. Columbia University.
- Muijs, D., Reynolds, D., & Kyriakides, L. (2016). The scientific properties of teacher effects/effective teaching processes. In C. Chapman, D. Muijs, D. Reynolds, P. Sammons, & C. Teddlie (Eds.), *Routledge international handbooks: the Routledge international handbook of educational effectiveness and improvement: research, policy and practice* (pp.

100–123). London: Routledge.

Paris, S. G., Pearson, P. D., Cervetti, G., Carpenter, R., Paris, A. H., DeGroot, J., ... & Flukes, J. (2004). Assessing the effectiveness of summer reading programs. In *Summer Learning* (pp. 135-176). Routledge.

Rosenshine, B. (2012). Principles of instruction: Research-based strategies that all teachers should know. *American Educator*, 36(1), 12–19.

Schoolmakers. Draaiboek Zomerscholen Limburg. Geraadpleegd via www.schoolmakers.be

Schwartz, H. L., McCombs, J. S., Augustine, C. H., & Leschitz, J. T. (2018). *Getting to work on summer learning: Recommended practices for success* (2nd ed.). RAND Corporation. https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR366-1.html

Surma, T., Vanhoyweghen, K., Sluijsmans, D., Camp, G., Muijs, D., & Kirschner, P. A. (2019). *Wijze lessen: Twaalf bouwstenen voor effectieve didactiek*. Meppel, Nederland: Ten Brink Uitgevers.

Verachtert, P., Bellens, K., Sneyers, E., Surma, T., & Muijs, D. (2020). Zomerscholen in Vlaanderen 2020: evalueren en inspireren. Onderzoeksrapport. Antwerpen: Thomas More-hogeschool.

